

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

GREGOR KUNC

EVROPA IN TURČIJA: VPLIV RELIGIJE NA ODNOSE

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana
2006

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

GREGOR KUNC
MENTORICA: doc. dr. Cirila Toplak

EVROPA IN TURČIJA: VPLIV RELIGIJE NA ODNOSE

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana
2006

EVROPA IN TURČIJA: VPLIV RELIGIJE NA ODNOSE

Turčija si želi vstopiti v Evropsko unijo, kar pa je zaradi njene radikalno drugačne veroizpovedi zelo težko. Ta drugačnost je bila vzrok marsikateremu konfliktu v zgodovini in posledice tega se čutijo še danes, čeprav je sedaj demokratična in proevropsko usmerjena država. Evropski politiki poskušajo preprečiti vstop Turčije s tem, da se ji ponudi bonificirano partnerstvo namesto polnopravnega članstva, kar pa ima lahko za posledico, da Evropska unija obvelja kot »krščanski klub«. Raziskave v starih članicah EU so pokazale, da ljudje niso pripravljeni podpreti širitve Evropske unije kot tudi širitve s Turčijo. Nove članice pa so naklonjene širitvi Unije, ne pa širitvi s Turčijo. Razlogi za nasprotovanje njenemu vstopu pa so: številčnost prebivalstva, geografska lega, strah pred migracijami v članice, vera, kršenje človekovih pravic in pravic manjšin ter neizpolnjevanje kriterijev. Ne glede na to kakšno bo nadaljnje povezovanje, bo nujno za varno in stabilno Evropo ter za gospodarski napredek in demokracijo v Turčiji.

Ključne besede: Turčija, Evropska unija, vera, otomanski imperij, islam

EUROPE AND TURKEY: IMPACT OF RELIGION ON RELATIONS

Turkey has a clear desire to join the EU, however that is very difficult due to its radically different religion. This difference has caused many conflicts throughout history, and although today Turkey is a democratic and pro-European country, the consequences of the past can still be felt. European politicians are trying to prevent Turkey's joining the EU by offering a partnership status instead of a full membership, but that can leave EU with the label »christian club«. Studies conducted in the old EU member states have shown that people are not supporting the enlargement, contrary to the new member states, which are for enlargement, but not when it comes to Turkey. Reasons are: large population, geographical position, fear of migrations, religion, violations of human rights and the rights of minorities and non-compliance with criteria. Regardless of the nature of future integration process, this integration will be essential for a safe and stable Europe and for the development of economy and democracy in Turkey.

Key words: Turkey, European union, religion, ottoman empire, Islam

Kazalo:

1. Uvod	5
2. Metodološki načrt	5
3. Religija in njen pomen	6
4. Vere	8
4.1 Islam	8
4.2. Krščanstvo	12
5. Kratka zgodovina	14
5.1. Otomanski imperij	14
5.1.1 Struktura in delovanje otomanskega imperija	16
5.2 Evropa	21
5.2.1 Cerkev in Evropa	22
5.2.2 Evropa in muslimanski svet	24
6. Sodobna Turčija	26
6.1 Atatürk in kemalizem	26
6.2 Razvoj Turčije	29
6.3 Moderna Turčija	31
6.4 Politični sistem	32
7. Turčija in Evropa	37
7.1 Verski skupnosti v Evropi	37
7.2 Turki v Evropi	40
7.3. Turčija na poti v Evropsko unijo	41
7.3.1 Odnos Turkov do Evrope	44
7.4 Evropske integracije	45
7.5 Različni pogledi na vstop Turčije v EU	46
7.6 Ankete med prebivalstvom v Evropi	47
8. Sklep	52
9. Literatura in viri	55

1. UVOD

V diplomski nalogi bom analiziral kompleksnost odnosov med Turčijo in Evropo, pogojila jo je radikalno različna kultura. Turčija predstavlja islamski svet, ki je zelo drugačen od krščanskega sveta in krščanskih nazorov. Čeprav Turčija ni krščanska država, ima bogato zgodovino in kulturo, ki je bila vedno v stiku in konfliktu s krščanskim svetom. Vpliv otomanskega imperija se je čutil daleč v notranjost krščanske Evrope, saj je bil nekoč mogočen imperij, ki je segel vse do Dunaja, Poljske in Ukrajine. Ozemlja v Evropi, ki so jih Turki trajno zasedli, imajo še danes značilen verski in kulturni pečat. V 20. stoletju pa je imperij propadel in je nastala sodobna država Turčija, ki se je začela povezovati z Evropo na gospodarskem in političnem področju.

Danes je v Mali Aziji več kot 90% ozemlja Turčije, ki torej po geografski legi ne spada v Evropo, po političnem sistemu pa ne spada na Bližnji vzhod. Turčija predstavlja nekakšen most med Evropo in ostalim islamskim svetom. Ena največjih ovir pri vključevanju Turčije v EU in polnopravnem članstvu se zdi religija, iz katere izhaja specifičen vrednostni sistem, Evropejcem tuj.

V diplomskem delu bom po zgodovinskem uvodu analiziral odnose med Evropo in Turčijo v 20. stoletju oziroma zlasti po revoluciji Mustafa Kemala Atatürka, ko se Turčija začne obračati k Evropi. Poskusil bom potrditi, da verske razlike zelo vplivajo na odnose, saj Evropejci Turčijo obravnavajo drugače kot druge kandidatke.

2. METODOLOŠKI NAČRT

METODOLOGIJA: Sekundarna analiza podatkov, ki pa je sestavljena iz podatkov EU, člankov, že opravljenih anket in zgodovinskih knjig. Članki se nanašajo na pisanje časnikov o vstopanju Turčije v Evropsko unijo in odnosu posameznih narodov do vstopa Turčije v Evropsko unijo.

HIPOTEZA: Kultura na osnovi radikalno drugačne veroizpovedi ima večji vpliv na odnose med Turčijo in Evropo kot geostrateški, politični, ekonomski in drugi interesi.

Vera je močno vplivala na oblikovanje držav v preteklosti in s tem oblikovala politiko, ki je vplivala na odnose in razmerja. Na podlagi vere so se identificirale države in se povezovale po verski pripadnosti. To pa seveda vpliva na sedanje povezovanje z državami, ki nimajo enake vere.

Ali je sploh možno, da bi religija imela večji vpliv na odnose kot pa ostali interesi (posebno ekonomski) v demokratičnem, kapitalistično usmerjenem sistemu?

Res je, da so vsi dejavniki med seboj prepleteni, ampak vprašanje je, kateri ima v tem primeru večji vpliv na odnose. Trdim, da je imela radikalna drugačna vera odločilen vpliv na odnose in bom poskušal to tudi potrditi.

POJMI

Vera: Susan Meredith pravi, da so ljudje po vsem svetu in v vsej zgodovini so verjeli, da obstaja nekaj več kot zgolj fizični svet. »Verni ljudje verjamejo, da obstaja nekaj posebnega, kar daje njihovem življenju vsebino in smisel. Verjamejo, da je to posebno prav tako resnično kot fizični svet. Verniki so prepričani, da je to posebno celo bolj resnično kot fizični svet« (Meredith 1996).

Kultura: Je sklop vezi, ki povezujejo skupino posameznikov v določenem okolju in v določeni zgodovinski situaciji. »Kultura je kompleksna celota, ki vsebuje znanje, vero, umetnost, moralo, zakone, običaje in katerekoli druge sposobnosti in navade, ki jih človek pridobi kot član družbe« (Vesenjak 2005).

3. RELIGIJA IN NJEN POMEN

Religija je bila in je še vedno močna sila v razvoju različnih svetovnih kultur. Marsikje ima še vedno velik vpliv. Celo v zahodnih družbah, v katerih mnogo ljudi

ne čuti nobenega odnosa do religije, ima še vedno nekaj vpliva. »Religija krepi družbeno zavest. Čaščenje družbe krepi vrednote in moralna prepričanja, ki tvorijo podlago družbenemu življenju. Z opredeljevanjem vrednot kot svetih jim religija nudi večjo moč, ki usmerja človekovo delovanje« (Drukheim v Haralambos, Holborn 1999: 455). V bistvu je religija del kulture, njen sestavni del, saj religija soustvarja kulturo po svojih moralnih standardih. »Religija je del kulturnega sistema. Kot taka religiozna prepričanja zagotavljajo smernice za človekovo delovanje in standarde, po katerih lahko ocenjujemo njegovo vedenje. V krščanski družbi tako deluje deset božjih zapovedi. Te pojasnjujejo, kako lahko religiozno prepričanje integrira mnoge norme družbenega sistema« (Parsons v Haralambos, Holborn 1999: 457).

Za marksiste je religija »mehanizem družbenega nadzora«, ter ustvarja »lažno razredno zavest« (Haralambos, Holborn 1999: 459). Religija pomaga ohraniti obstoječi družbeni red in odnose med razredi. Lahko je tudi sredstvo za spremembe. »Medtem ko je krščanstvo nastalo kot način soočenja z izkoriščanjem med zatiranimi skupinami, je lahko postalo tudi vir odpora proti zatiralcem in tako sila za spremembo« (Engels v Haralambos, Holborn 1999: 461).

Tako je lahko religija vir sprememb in hkrati tudi vir ohranjanja obstoječega stanja, s čimer preprečuje napredek. Fundamentalisti hočejo ohraniti tradicionalne in religiozne vrednote in so proti spremembam. So tudi proti vsem, ki podpirajo spremembe (glej Haralambos, Holborn 1999: 466).

Nekateri neverujoči menijo, da ima vera na družbe prej slab kot dober vpliv, saj lahko povzroča tudi vojne. Mnogo vernikov pa bi dokazovalo, da niso imele slabega vpliva verske ideje, temveč način, kako so jih ljudje na oblasti nepravilno razlagali in zlorabljali za svoje koristi. Včasih so vprašanja, ki so videti verska, pravzaprav rasistična, oboja pa so povezana s politiko. Ne glede na to kakšno funkcijo ima religija v družbi in kulturi, je tudi vir konfliktov (križarske vojne, holokavst...). Religija povezuje ljudi z enako vero in naredi družbo homogeno,

medtem ko preprečuje heterogeno. Tako so še zmeraj delitve po drugačnosti in konflikti, ki izhajajo iz te delitve. Ali imajo vera in s tem verske institucije v današnjem svetu še vedno velik vpliv na politiko? Ali ima vera večjo moč kot ekonomski interesi?

4. VERE

Islam, judovstvo in krščanstvo se naslanjajo na monoteistično tradicijo svetopisemskega očaka Abrahama, zato jih uvrščamo med abrahamske religije. Po muslimanskem izročilu vsa našteta verstva podajajo isto poslanico boga človeštvu, pri čemer podaja koran, sveta knjiga islama, poslednje razodetje boga.

Število vernikov:

1. krščanstvo 2 milijardi
2. islam 1,3 milijarde (NewInternationalist 2002)

4.1 ISLAM

Na svetu je okrog 1,3 milijarde muslimanov. V glavnem so na Bližnjem vzhodu, severni Afriki in v nekaterih delih Azije. Največ muslimanov pa živi v Indoneziji. Islam je druga za krščanstvom najbolj razširjena religija, število vernikov pa se najhitreje povečuje.

Le okoli 18% muslimanov je Arabcev. Največja muslimanska skupnost živi v Indoneziji. 30% muslimanov živi v Indiji, 20% v podsaharski Afriki, 17% v jugovzhodni Aziji, 10% v bivši Sovjetski zvezi in na Kitajskem. Turčija, Iran in Afganistan pa pomenita preostalih 10% ne-Arabcev, živečih na srednjem vzhodu. Muslimanske manjšine živijo v skoraj vseh državah sveta, najštevilčnejše pa so v Rusiji, Indiji in v centralni Afriki. Okoli 7 milijonov muslimanov živi v Združenih Državah Amerike (Ali 2006).

V Sloveniji se je pri popisu prebivalstva leta 2002 za pripadnike islamske veroizpovedi izreklo 47.488 Slovencev (Statistični urad RS 2002).

Začetek islama sega v 7. stoletje, ko je Mohamed širil novo vero. Sprva ga je ljudstvo zavračalo, zato je celo pobegnil iz Meke v Medino (leta 622) in to je tudi začetek muslimanskega štetja let. Arabci so njegovo vero počasi sprejeli in se povezali med sabo, povezala jih je prav vera in takrat šele govorimo o enotnem ljudstvu, enotni religiji in politični povezanosti. Pred tem so živeli na velikem ozemlju Arabskega polotoka in so bili razdrobljeni pa različnih rodovno-plemenskih skupnostih. Z novo vero pa so se skupnosti počasi povezale med seboj, osvajale vedno nova ozemlja in širile vero. Kmalu se je povezal celoten Arabski polotok, kasneje pa so osvajanja nadaljevali preko severne Afrike vse do vključno Španije (glej Bleicken in drugi 1976: 240-244).

Ko govorimo o muslimanih, so bili enotni navzven, znotraj pa so se začeli konflikti in nasprotja, ki še zmeraj trajajo. Saj prerok ni določil naslednika, kar je kmalu privedlo do trajnega razkola. Še pred njegovim pogrebom so za kalifa izvolili Abu Bakra, očeta njegove najljubše žene Ajše. Domnevno je bil Mohamedu bližje Ali, mož njegove hčere Fatime. Da bi ohranili enotnost umme, je Ali s privrženci priznal Abu Bakra, ker je bil ta že v letih in bi ga tako ali tako kmalu nasledil. Abu Bakr je umrl čez dve leti (leta 634), vendar je za naslednika imenoval Omarja, enega svojih generalov, ki je bil odličen strateg in je muslimansko vojsko popeljal v številne zmage. Pred koncem 7. stoletja je tako islam vladal severni Afriki, Siriji, Palestini, Mali Aziji, Mezopotamiji in Iraku. Upiral se je edino Bizanc. Omar je imel težave z zagotavljanjem enotnosti umme. Ko ga je smrtno ranil nek perzijski suženj, je še pravočasno določil šest tovarišev, ki bi izvolili naslednika. Vendar niso izbrali omenjenega Alija in njegovih privržencev (te so imenovali šiat Ali, kar pomeni »Alijeva stranka«, ali šia - od tod šiitstvo), marveč je bil izglasovan drug prerokov zet Osman. Ta je kot pripadnik aristokratskega rodu Omajadov, nekdanjih Mohamedovih nasprotnikov, razdelil ključna mesta v državi med veljake Meke. Osmana so ubili beduini iz egipčanskih in iraških garnizonov, prebivalci Medine pa so za kalifa imenovali Alija. Šiiti od tedaj ne priznavajo nobenega naslednika zunaj prerokove družine in je potemtakem Ali zanje prvi kalif. Ajša in več voditeljev v Meki so ga obtožili sokrivde Osmanove smrti.

Stranki sta se spopadli v bitki, imenovani kamelja bitka, ker je potekala okrog Ajšine kamele. Ali je po spletu okoliščin izgubil kalifat, njegov sin Hasan se je svoji pravici odrekel in tako omogočil, da je to mesto prevzel Muavija, sicer Osmanov bratranec. Zadnja priložnost za zedinjenje umme je bila nato dokončno izgubljena leta 680 pri Karbali v Iraku, kjer so ubili drugega Alijevega sina Huseina skupaj z vso njegovo družino. Tega šiiti nikoli niso odpustili, zato so skozi stoletja začinjali mnoge upore, ki so jih vladajoči kalifi kruto dušili (Voll 1998).

Trideset let po prerokovi smrti se je umma razcepila na tri dele in tako je vse do danes. 1) suniti (suna pomeni navada, predpis), ki so večinska skupina, zvesti vladajočemu kalifu, 2) šiiti, privrženci družinske linije prvega pravega kalifa Alija, 3) haridžiti (secesionisti), ki so zagovarjali mnenje, da ima skupnost pravico voliti svojega vodjo in ga tudi odstaviti (Voll 1998).

Islam je monoteistična religija muslimanov, ki verujejo, da se je bog (preko nadangela Gabrijela) razodel preroku Mohamedu. Razodetje je zabeleženo v koranu, sveti knjigi islama. Islam pomeni pokorščino (bogu), s tem pa je povezan tudi izraz din, ki pomeni »način življenja« in »religijo« (USC 2006).

Za razliko od krščanstva islam ni prešel obdobja reformacije. Islam se deli na tri glavne veje verovanja, ki si medsebojno nasprotujejo glede nasledstva Mohamedovega sporočila. To so sunitska, šiitska in haridžitska veja. Nekateri pa še priznavajo sufizem, mistični islam, kot četrto vejo islama, vendar pa se imajo mnogi sufistični redovi, ki jih najdemo po vsem islamskem svetu od Senegala do indijske podceline, bodisi za sunite bodisi za šiite.

Mohamedovo sporočilo je ubesedeno v koranu, ki je najčistejši izraz brezpogojnega monoteizma. Nekateri ključne prvine islama bi lahko strnili v naslednjih točkah: a) Alah je bog, edini bog, je popolnoma svoboden, vseveden in vsemogočen, ne upravlja samo kozmičnih ritmov, marveč tudi življenje ljudi; b) človek je šibak, vendar ne zaradi morebitnega izvirnega greha, marveč zaradi

tega, ker je ustvarjeno bitje; c) vsako dejanje je pod božjo oblastjo že samo zato, ker se izvede po njegovi zaslugi; č) islam nima cerkvene organizacije in duhovščine, kot je značilna za krščanstvo, prav tako je dosti bolj preprost monoteizem kot judaizem in krščanstvo, kar je bila pri širitvi nedvomno njegova prednost, saj dopušča zelo malo teoloških špekulacij; d) versko življenje urejajo institucije, ki so hkrati pravni predpisi. To je predvsem tako imenovanih »pet stebrov vere«; e) koran se obrača na vse ljudi in ne samo na svetnike in popolneže, priznava družbene razlike, toda pred ummo so vsi enaki.

Verovanje muslimanov, izraženo v dveh *šahaddah* (kar v arabščini pomeni »dve trditvi«): *Laa ilahi ila-llah; Muhammadun rasulu-llah* — »Ni božanstva razen Boga; Mohamed je Božji prerok«. Te trditvi predstavljata enega od stebrov islama in sta pot do islamske vere (al-Din Zarabozo 1994).

Pet stebrov islama kaže, kako je treba muslimansko verovanje upoštevati v vsakdanjem življenju:

- 1) Šahada je izjavljanje pripadnosti veri, ponavlja se večkrat na dan: »Ni Boga razen Alaha in Mohamed je njegov prerok«.
- 2) Salat. To je pet molitev, ki se molijo v arabščini ob zori, takoj po poldnevu, sredi popoldneva, takoj po sončnem zahodu in ko se znoči. Molijo se lahko na vsakem čistem kraju, molijo lahko še z dodatnimi molitvami ob kateremkoli času. Sestojijo iz izrekov korana, ki častijo Alaha in ga prosijo za njegovo vodstvo.
- 3) Zakat. To je muslimanska obveza, predvsem tistih, ki to zmorejo, da dajo revežem vsako leto najmanj 2,5 % svojih prihrankov in drugih vrednosti.
- 4) Saum pomeni post. Med devetim muslimanskim mesecem, ramadanom, muslimani podnevi ne uživajo hrane, niti ne pijejo. Opominja jih, da se dobre stvari v življenju lahko uživajo, vendar ne čezmerno. Ramadan je čas za učenje korana, samodiscipline in za dobrodelnost.

5) Hadž je romanje. Muslimani upajo, da bodo vsaj enkrat v življenju romali v Meko, da bi obiskali Kaabo. To je svetišče, ki naj bi ga zgradila Ibrahim in eden njegovih sinov, Ismail. Prišlo je v pozabo, vendar ga je Mohamed obnovil za čaščenje Alaha. Hadž je v dvanajstem muslimanskem mesecu, ko milijoni romarjev potujejo v Meko (USC 2006b).

O islamu se pogosto zmotno govori kot o kulturi, ki jo določa vera. Z drugimi besedami, vero in kulturo se obravnava identično. Pomembno je vedeti, da, prav tako kot pri drugih verah, pripadniki islama prihajajo iz mnogih kultur. Zato je pravilno, da se islam razume kot religijo in muslimane kot ljudi, ki prihajajo iz različnih kultur.

Muslimani so tisti, ki sledijo islamski veri in ki želijo doseči predanost bogu in si zato prizadevajo vse življenje.

Koran prepoveduje uživanje svinjskega mesa in alkohola, določa zakonsko pravo, postavlja kazni za prestopke in hudodelstva. Prepoveduje tudi izdelovanje verskih podob. V islamu mora biti ženska podrejena moškemu, mora nositi tančico ter skrbeti za otroke in družino. Musliman ima lahko štiri žene, če jih je sposoben preskrbeti in mora z vsemi ravnati enakopravno.

Muslimani morajo živeti po teh načelih, saj, če se jih ne držijo, bodo kaznovani. Od vsake države pa je odvisno, kako spoštujejo širiatsko pravo. V Turčiji, ki je bolj liberalna, se ni treba strogo držati teh pravil.

V Iranu imajo ženske popolnoma odprte možnosti šolanja, udejstvovanja v vseh vrstah športov, pravico do ločitve, volilno pravico. Imajo številne delegatke v parlamentu in v ministrstvih. Ženske imajo iste pravice kot moški. Seveda islam poudarja žensko vlogo matere v družbi.

4.2 KRŠČANSTVO

Krščanstvo je širilo svoj vpliv preko delovanja apostolov, z nazorom, da so vsi ljudje enaki (kozmpolitizem) ter s tem, da je sprejelo nekatere orientalske kulte, razširjene v takratnem rimskem imperiju.

Odločilen vpliv je imela tudi vojna sodnega dne (66-70), v kateri so se Judje uprli Rimljanom. Krščanstvo se je kot takrat še nezaželeno vero preganjalo oziroma skušalo uničiti predvsem preko teh mož: Neron (54-68) - njegov znameniti požig Rima, katerega je kasneje naprtil kristjanom; Decij (249-251); Dioklecijan (248-305) (glej Borenstein in drugi 1998: 8,9,11).

Cesar Galerius Maksimilianus je 30. aprila 311 vzhodnorimski prestolnici Nikomediji izdal tolerančni edikt. Z njim je krščanstvo postalo dovoljena vera, končalo pa se je preganjanje in ubijanje vernikov. Pred tem, leta 306, je cesar Konstantin Chlorus odpravil preganjanje kristjanov v zahodni polovici imperija. Le dve leti po izdaji tolerančnega edikta je Konstantin Veliki s podobnim milanskim ediktom razglasil versko strpnost in priznal krščanstvo. Uradna vera cesarstva pa je postalo v času Teodozija, leta 380 (glej Borenstein in drugi 1998: 54, 56, 57).

Krščanstvo je monoteistična religija, ki temelji na naukih Jezusa Kristusa. Kristjani verujejo, da je Jezus božji sin in odrešenik, ki je kot judovski mesija prišel na Zemljo, bil križan, umrl in tretji dan od mrtvih vstal, da bi s svojo daritvijo vse ljudi odrešil. Zaradi pomena Kristusove daritve za vse ljudi je simbol krščanstva križ. V dveh tisočletjih obstoja se je krščanstvo razcepilo na tri večje veje: katolištvo, protestantizem in pravoslavlje.

Krščanske vrednote so zapisane v desetih zapovedih.

Te so:

1. Jaz sem Gospod, tvoj Bog, ki sem te izpeljal iz egiptovske dežele, iz hiše sužnosti.
2. Ne imej drugih bogov razen mene!
3. Ne skrni imena svojega Gospoda, svojega Boga!
4. Sedmi dan pa je sobota za Gospoda, tvojega Boga: ne opravljaj nobenega dela, ne ti, ne tvoj sin, ne hči, ne hlapec, ne dekla, ne živina, ne tujec, ki biva znotraj tvojih vrat!
5. Spoštuj očeta in mater!
6. Ne ubijaj!
7. Ne prešuštvuj!
8. Ne kradi!
9. Ne govori krivega pričevanja zoper svojega bližnjega!

10. Ne želi hiše svojega bližnjega; ne želi žene svojega bližnjega, ne hlapca, ne dekle, ne vola, ne osla, ne ničesar, kar je tvoje bližnjega! (Aleksič 1967: 73-74)

Kristjani nimajo strogih omejitev glede hrane (morajo se samo postiti in ne smejo uživati mesa ob določenih dnevih) in oblačil, kot jih imajo muslimani. Aktivni kristjani redno hodijo k mašam, lahko imajo samo eno ženo. Spoštevati morajo te zapovedi in živeti skladno s krščanskim duhom, če hočejo priti v nebesa.

V demokratičnih državah ni treba slediti tem naukom, saj imamo versko svobodo, ki določa, da si lahko vsak posameznik izbere svojo vero in jo tudi svobodno izraža. Tako je tudi država ločena od cerkve.

5. KRATKA ZGODOVINA

V tem poglavju bom predstavil kratko zgodovino Turčije in Evrope ter njuno povezanost in konflikte, ki so nastali zaradi drugačne vere.

5.1. OTOMANSKI IMPERIJ

ZAČETEK OTOMANSKEGA IMPERIJA

Začetek imperija sega v leto 1071, ko so Turki Seldžuki povsem razbili zelo oslabeledo bizantinsko vojsko in prišli pred Carigrad. Potem pa so križarji v prvi križarski vojni 1098 potisnili Turke močno nazaj in tako ustavili njihov prodor za nekaj časa. Četrta križarska vojna je v letu 1203 bizantinsko cesarstvo v rokah Latincev (križarjev) razdelila, obnovilo se je 1261. Turška država Osmanov je vztrajno zasedala ozemlja Bizantincev, ki so bili oslabljeni zaradi križarskega opljenjena v četrti križarski vojni. Tako so leta 1354 zasedli Galipoli, prvo evropsko ozemlje, nato pa do leta 1389 zasedli že dovršen del Bolgarije in Makedonije. Srbija je bila poražena leta 1389 na Kosovu. Carigrad je padel 1453, leta 1461 pa Trapezunt in z njem zadnji ostanek vzhodnorimskega cesarstva (glej Bleicken in drugi 1976: 396-397).

VRHUNEC IMPERIJA

V 20. in 30. letih 15. stoletja so si Turki podjarmili Vlaško, Srbijo in Bosno. Preostanek Srbije je padel 1459, Hercegovina pa do leta 1482. Leta 1521 so turške sile zavzele Beograd. Po veliki turški zmagi pri Mohaču leta 1526 in dodatnih osvojitvah 1538 so Turki prodrli še bolj proti zahodu, podjarmili celotno Bosno in velik del Hrvaške. Ob notranjih bojih za prevzem ogrskega nasledstva so Turki izkoristili notranja nesoglasja in zasedli velik del Ogrske z Budimpešto. Tako so Turki po premirju leta 1568 zasedli ozemlja v črti, od sredine otoka Paga, mimo Zagreba do Blatnega jezera ter zahodno od Budimpešte do sredine Slovaške in nato do Srbije, skoraj celotno panonsko nižino. Leta 1664 so Turki obvladovali največ evropskega ozemlja, potem ko so zasedli zahodno Transilvanijo, ki je bila oslABLJENA od bojev za poljsko krono (glej Bleicken in drugi 1976: 396-399).

ZATON IMPERIJA V EVROPI

Od konca 16. stoletja je moč turškega cesarstva vedno bolj slabela, ekonomski in tehnični napredek Evrope je bil čedalje večji, turška država pa je vse bolj zaostajala. Do leta 1699 so Habsburžani izrinili Turke skoraj iz celotne panonske nižine, do leta 1718 pa začasno pridobili velik del Srbije, Vlaške in severne Bosne, ki so si ga Turki po letu 1739 spet pridobili nazaj. Z zmago v vojni s Turčijo 1768-74 in z mirom, sklenjenim v Kučuk Kainardžiju, je Rusija dobila Krim, mejo na Bugu, pokroviteljstvo nad Moldavijo in Vlaško, postala pa je tudi zaščitnica vseh pravoslavnih prebivalcev Turčije. Vzhodno vprašanje je postalo za skoraj 150 let eno od osnovnih vprašanj evropske diplomacije. Gre za problem t. i. bolnika ob Bosporju, to je turškega cesarstva, ki je vse bolj propadalo. Za njegovo nasledstvo so se potegovalе vse evropske velesile, postalo je stalno žarišče nestabilnosti na območju jugovzhodne Evrope in vzrok za nekaj vojn. S propadanjem turškega cesarstva je v ospredje stopalo tudi narodno buditeljsko in prerodno gibanje ter osvobajanje balkanskih narodov, ki so v 19. stoletju drug za drugim ustanavljali svoje države. Ob začetku 19. stoletja so Britanci, Francozi in Rusi podprli grški odpor proti Turkom, kar je 1830 pripeljalo do grške

neodvisnosti. Srbija si je leta 1817 izbojevala avtonomijo, Vlaška in Moldavija pa leta 1829, od 1861 sta združeni kot Romunija. Leta 1878 je Turčija v Evropi že močno hiralala. Avstro-Ogrska je zasedla celotno Bosno, ter velik del Črne gore in jugozahodne Srbije. Črna gora, razširjena Srbija in Romunija so postale neodvisne, Bolgarija je novo nastala država na tem območju, ki se je leta 1885 še razširila na jug. Že ob koncu 18. stoletja pa je začelo v turškem cesarstvu vreti ne le na Balkanskem polotoku, pač pa tudi v Kurdistanu, Gruziji, Armeniji in na Arabskem polotoku. Na to je vplivalo zlasti vse hitrejše razpadanje čifluškega sistema, razpadala je tudi vojska, saj so se spahiji izogibali vojaški obveznosti; tudi janičarji so izgubljali sloves bojevnikov, saj zaradi stalnih vojaških porazov ni bilo več vojnega plena, od katerega so večinoma živeli. Tehnično je vojska ostala na ravni 16. stoletja in to je bil glavni vzrok porazov. Prva balkanska vojna je prinesla dokončen udarec Turčiji. Grčija se je razširila do Soluna, Srbija do Ohrida, tako sta Bolgariji preprečili, da bi na zahodu zasedla po sanstefanskem sporazumu 1878 določena ozemlja. Na jugu pa je Bolgarija zasedla dogovorjeno do egejskega morja. Druga balkanska vojna 1913 pomeni le popravek meja med novo nastalimi državami. Bolgarija, ki sta jo na zahodu prevarali Srbija in Grčija, je užaljeno hotela zasesti obljubljena ozemlja. Srbija in Grčija sta na napad odgovorili in si razdelili jugozahodno ozemlje Bolgarije. Njeno šibkost so izkoristili tudi Turki, ki so ponovno zasedli bolgarski jugovzhod. Po tej vojni so meje na Balkanu ostale domala nespremenjene do danes (glej Bleicken in drugi 1976: 399-405).

5.1.1 STRUKTURA IN DELOVANJE OTOMANSKEGA IMPERIJA

Otomanski imperij je skozi stoletja razvil visoko in napredno državno organizacijo, ki je slonela na močni vojaški organizaciji, zato je tudi družbena ureditev potekala na tej osnovi. Sestavljal jo je razred vojakov (askerov); sem so poleg fevdalcev (spahijev) spadali vsi upravni, sodni, verski in drugi veljaki. Na drugi strani je bila raja (podaniki, podložniki).

Čeprav je imel zelo centralizirano strukturo vlade s sultanom kot vrhovnim vodjem na čelu, je imel učinkovit nadzor nad svojimi provincami in prebivalci, kot tudi nad svojimi uradniki.

DRŽAVNA UREDITEV

Otomanski imperij je nasledil bogato mešanico politične tradicije različnih etničnih skupin, ki so jo sestavljali Turki, Perzijci, Mongoli, Mezopotamci in seveda islama. Otomanska država je temeljila na principih absolutne avtoritete monarha. Obstajala je neke vrste avtokracija (samovlada). Despotska sultanova oblast, ki se je razvila po zgledu starejših islamskih in tudi bizantinske države, je imela določene primesi teokratske vladavine. Splošne politične, upravne in vojaške posle je upravljal veliki vezir z vezirji. Sultanu ob strani je stal divan (svet). Osrednja funkcija voditelja države oziroma sultana je bila v otomanski politični teoriji zagotavljanje pravičnosti (adalet) v deželi. Vsa vladarjeva avtoriteta je bila odvisna od njegove osebne obveze do pravice. Ta ideja ima tako turške kot perzijske in islamske poglede. V islamski politični teoriji predstavlja takšen model vladarja, vladarja Salomona v hebrejskih zgodbah (Süleyman je dobil ime po Salomonu). Takšna oblika pravice, ki jo predstavlja salomonski vladar, je distributivna pravica, to je pravica poštenosti in enakosti, ki je bližja zahodnjaški interpretaciji pravice oziroma pravičnosti (Sansal 2006b).

Vendar je pravičnost imela tudi turško-perzijske primesi. Pomenila je varovanje nemočnih pred grabežljivo in podkupljivo vlado. V tem smislu pravičnost zajema varovanje najnižjih članov družbe, predvsem kmetov, pred nepravilnim obdavčevanjem, podkupljenimi in nepravilnimi sodniki (Sansal 2006b).

To je bila v otomanski politični teoriji primarna naloga sultana.

Da bi zagotovili pravičnost, so v otomanskemu imperiju ustanovili številne institucije znotraj osrednje oblasti, ki je obkrožala sultana:

a) Birokracija

Birokracija je obvladovala lokalne vlade. Ta model birokracije je kasneje postal model evropskega absolutizma v 17. stoletju.

b) Nadzorovanje vlade

Glavna sultanova naloga je bila nadzorovanje uradnikov. V nekaterih primerih je nadzorovanje vlade vključevalo njega osebno. Pogosto je nadzoroval skrivna srečanja divana (svet), ki je bil osrednja posvetovalna skupina sultana. Vsake toliko časa je obiskal lokalne sedeže vlad pod krinko z namenom zagotavljati pravično delovanje magistratov in sodnikov. Če je ugotovil, da je bila storjena krivica proti ljudstvu, se je neposredno vmešal in spremenil obsodbo oziroma odločitev. Zgodovinarji trdijo, da je bilo za padec otomanskega imperija krivo predvsem sultanovo vedno manjše zanimanje za pravičnost in poštenost sodnega sistema. V glavnem pa je sultan opazoval lokalne uradnike preko velikega in kompleksnega sistema vohunov, ki so poročali nazaj centralnemu uradu. Obveščevalni sistem v otomanskemu imperiju je bil najboljši vse do 20. stoletja.

c) Politično delovanje

Javni uradniki in uslužbenci, ki so izkoriščali svoj položaj in moč, so bili podvrženi posebni jurisdikciji, ki se je imenovala »siyaset«. Siyaset so bile cele vrste kazni, ki jih je sultan zadal podkupljenim uradnikom. Za ta zločin se je ponavadi kaznovalo z smrtno kaznijo. To naj bi bil učinkovit način preprečevanja korupcije in podkupovanja, čeprav v praksi ni bilo tako. Najpogostejši zločini so bili nezakonito obdavčevanje kmetov in prisilno delo.

č) javna izjava o zakonih in davkih

Zakoni in davki so bili javno objavljeni, da bi s tem preprečevali korupcijo.

d) Dostopnost

Najpomembnejši vidik otomanskega imperija je bil vsestranski dostop do centralizirane oblasti. Vsak prebivalec imperija je imel dostop do najvišjih vej oblasti, z izjemo sultana. Vsak prebivalec je tako lahko pristopil pred državni svet in predstavil svoj primer. Te pritožbe so se imenovale »ard-i mahdar« in so bile obravnavane zelo resno. Če je državni svet spoznal uradnike za krive, jih je doletel sijaset.

e) Javno mnenje

Glavna napačna predpostavka o islamskih voditeljih je bila ta, da so bili nezainteresirani za lastno ljudstvo oz. privzdignjeni. Ideološko to ni bilo res, je pa

bilo fizično. Javno mnenje je bil glavni temelj, na katerem je slonela oblast. Če je ljudstvo prenehalo podpirati voditelje, so ti kmalu izgubili oblast. Zato je sultanova vlada prirejala javno mnenje v svojo korist, saj je bilo splošno sprejeto, da so sultanovi nasprotniki ravno tako gojili nasprotno javno mnenje (Sansal 2006b).

Otomanska država je bila tudi ena izmed prvih, ki je uvedla merjenje javnega mnenja. Za merjenje tega so uporabili petkovo molitev. V večini muslimanskih držav je ena izmed aspektov muslimanskih molitev namenjenih dobrobiti vladarja. To je bila neobvezna molitev, kar je pomenilo, če veliko ljudi moli to molitev, so tudi predani vladarju. V ta namen so zelo strogo nadzorovali petkove molitve v imperiju.

STRUKTURA VLADE

Uradno je bil sultan vlada. Imel je absolutno oblast in je vsaj v teoriji bil vključen v vsako vladno odločitev. Sultan je imel tudi naziv kalifa ali vrhovno vodjo islama. Kot kalif je bil sultan zadolžen za islamsko ortodoksnost. Čeprav je bil sultan zadolžen oziroma osebno odgovoren za vsako vladno odločitev, je v resnici vlado vodila številna birokracija. To birokracijo je obvladoval kompleksen niz pravil. Na samem vrhu te birokracije je bil divan, ki je služil kot sultanov kabinet za ustvarjanje odločitev. Najmočnejša oseba sultanove vlade je bil grand vezir (kot predsednik vlade našega časa), ki je nadzoroval vse izvršilne funkcije vlade (Sansal 2006b).

Čeprav je bil sultan absolutni monarh, je imel veliko število svetovalcev in ministrov. Najmočnejši izmed njih so bili vezirji, člani divana, ki jih je vodil in usmerjal veliki vezir. Vezirji so izvrševali odločitve sultana, zato lahko rečemo, da so predstavljali izvršilni organ v otomanskemu imperiju. Divan je neke vrste svet, kjer so vezirji razpravljali o državni politiki. Ena izmed glavnih nalog velikega vezirja je bila tudi posredovanje mnenja, ki ga je sprejel divan, sultanu. Kljub temu, da je sultan pogosto upošteval mnenje vezirjev, njihovo mnenje zanj ni bilo obvezujoče. Divan je bil sestavljen iz treh vezirjev v 14. stoletju in enajst v 17. stoletju, izmed katerih so bili 4 člani doma (dome), ki je predstavljal najpomembnejše ministre poleg velikega vezirja. Pomemben podatek je tudi ta,

da se je poveljnik janičarjev pogosto udeleževal srečanj divana. Ministri (nazir) niso imeli toliko vpliva nad sultani kot vezirji, vendar je njihova glavna naloga bila voditi in nadzorovati ministrstva (nezareti). Ministrstva so tako predstavljala pomemben del otomanske birokracije. Naloga ministrstev je bila tudi priskrbeti vse potrebne podatke in informacije vezirjem za odločanje. V skladu s tem so tudi vezirji imeli svoja posvetovalna telesa imenovana kahya. Najpomembnejši minister je bil minister za sodstvo, čigar ministrstvo je vsebovalo tako civilne (kadis) kot vojaške sodnike (kadiaskers). Največja vojaško-upravna enota je bil pašaluk (ejalet). Na čelu je bil beglerbeg kot sultanov namestnik, ki si je skozi čas prislužil naziv vezirja. Najnižja upravna fevdalna teritorialna enota so bile nahije. Ker so imeli zemljiški gospodje (spahije) pri upravljanju zelo malo pravic, se je na vasi izoblikovala vaška samouprava. Za fevdalno ureditev je bila značilna državna lastnina nad zemljo. Z njo je razpolagal sultan. Manjši del zemljišč je ostal v njegovi posesti, večji del pa je sultan spahijem in uradnikom. Spahija prav tako ni imel skoraj nobenih sodnih in upravnih pravic na svojem fevdalnem posestvu. Zato je bilo sodstvo v osmanski državi organizirano v okviru posebnih sodnih enot (kadilukov), ki jih je vodil sodnik (kadija) (Wikipedia 2006).

REFORME

Od sultana Selima III. naprej je država skušala uvajati različne reforme (vojska, uprava, finance, šolstvo), ki pa niso bile izpeljane, zlasti ne na podeželju. Sultan Selim je poskus uvajanja stalne vojske celo plačal z življenjem, ubili so ga janičarji, ki so stalni vojski najbolj nasprotovali. Leta 1826 je sultanu Mahmutu II. končno uspelo premagati janičarje, z njihovim pobjem pa je nekdanj najelitnejši del turške armade dokončno izginil. Separatistične težnje na najrazličnejših koncih monarhije od Irana do Egipta in severne Afrike so se povečevale in posamezni paše so bili v svojih pašalukih precej samostojni, tako je Ali paša iz Janine v Epiru imel celo svojo vojsko. Nasilje janičarjev je sprožalo odpor in upor podložnikov in raje v Srbiji 1804, ko je prišlo do prvega srbskega upora. Naslednje leto se je v Egiptu Mehmed Ali paša popolnoma osvobodil sultanove vlade. Sultan Mahmut II. je 1829 po pokolu janičarjev 1826 moral priznati

neodvisnost Grčije, naslednje leto še Srbije, notranjo avtonomijo pa sta dobili še Vlaška in Moldavija. Nadaljeval je reforme, imenovane tanzimat ali novi red, ki jih je začel že sultan Selim. S temi reformami je bil odpravljen timarski sistem, moderniziral se je upravni sistem, ustanovljena so bila ministrstva, začelo se je laično visoko šolstvo, po evropskem vzoru je bila v armadi preurejena pehota, največ pridobitev pa je doživela artilerija. Vendar pa v prvi polovici 19. stoletja Turčije še ni zajela modernizacija v industriji, ekonomiji in drugih vejah gospodarstva, buržoazije je bilo malo, zahteve po ustavni parlamentarni obliki vladavine so se šele začele pojavljati, sultanova oblast je bila še zelo avtorska (Yenen 2006).

5.2. EVROPA

Po propadu rimskega imperija se je začelo novo obdobje evropske zgodovine. Začel se je srednji vek in s tem tudi spremembe družbene in geografske strukture tedanje Evrope. Saj je za ta čas značilno množično preseljevanje in nastajanje novih držav. Rimski imperij, ki je bil v petem stoletju dejansko mešanica latinske, galske, keltske in grške kulture ter močno prežet s krščanstvom, je bil že nekajstoletij pred razpadom zahodne polovice ogrožen zaradi vpadov »barbarskih«
ljudstev, kot so: Huni, Avari, Slovani, Franki, Germani, Teutoni, Alemeni, Angli, Sasi, Vandali, Svebi, Vikingi, Ostrogoti in Vizigoti. Marsikatero od teh ljudstev je dalo ime sodobnim državam. Med 5. in 8. stoletjem so ta ljudstva preplavila celotno področje zahodne rimskega imperija in si uredila povsem drugačen način življenja (glej Bleicken in drugi 1976: 229-230).

V poznem srednjem veku je po celi Evropi, Sredozemlju in celo na območju Rusije ter Afrike začela razsajati kuga, imenovana »črna smrt«. Prebivalstvo je bilo zdesetkano. Razvnela se je tudi stoletna vojna med Anglijo in Francijo. Zaradi kuge in vojn so ljudje umirali zelo mladi in s tem so povezane tudi poroke otrok, težave z dedovanjem ozemelj in težnje po spremembi. Nezadovoljstvo ljudstva se je kazalo po vsej Evropi v obliki kmečkih uporov, puntov. Razvila se je tudi kritična meščanska srednjeveška književnost, razvijalo se je gledališče. Misli so se počasi obračale k človeku kot individumu, kar je vodilo v renesanso. Leta

1455 je Gutenberg izumil tiskarski stroj, kar je pomenilo sposobnost množičnega izdajanja knjig. Želja po begu iz mračnega sveta, po ugledu in avanturah je nekatere ljudi vabila stran z evropskih tal. Začela so se velika raziskovanja sveta. Krištof Kolumb je odkril Ameriko leta 1492. Štirideset let prej, leta 1453 pa so Turki po dolgoletnih obleganjih zavzeli Konstantinopol in s tem se je še formalno zrušil vzhodnorimski imperij. Tako je imperij lahko vedno bolj prodiral na zahod. Vedno močnejše zaverovanje človeka samega vase, odkrivanje anatomije, sveta in vesolja, pojenjanje slepega verovanja in dvomi v verske dogme, kritiziranje oblasti, porast meščanske kulture in zaton fevdalnega življenja so vodili v novo dobo, renesanso. V renesansi so začeli prevajati dela antike in njene znanosti. V razsvetljenstvu pa je prišel v ospredje človekov razum in ne več bog. Razsvetljenski misleci so se zavzemali za svobodo izražanja, kritiko religije, poudarjali so pomen razuma in znanosti, zavzemali so se za progresivno družbo, poudarjali so vrednost človeškega življenja. Vse več je bilo zahtev, naj bo civilna oblast ločena od cerkvene oblasti, kar se tudi kasneje zgodi (Borenstein in drugi 1998).

5.2.1 CERKEV IN EVROPA

Že v času rimskega imperija se je pojavilo krščanstvo, ki se je začelo s Kristusovim križanjem leta 0. V tem času so bili kristjani preganjani in krščanstvo je bilo prepovedano (glej Borenstein in drugi 1998: 8, 9-11). Milanski edikt leta 313 je dovolil kristjanom popolno versko svobodo. (glej Borenstein in drugi 1998: 56) Tako se je nakazalo obdobje, ko bo Cerkev postala močna. Cerkev je začela pokristjanjevati poganska ljudstva na takratnem ozemlju imperija, ter kasneje tudi vso Evropo (glej Borenstein in drugi 1998: 37).

Vero je širila tudi nasilno. Veliko število vladarjev je sprejelo krščanstvo (npr: Hotimir, Klodvik in drugi), ti so potem postali vazali Kristusa.

Na vzhodu se je krščanstvo razvilo v državno cerkev na zahodu pa v več deželnih (glej Borenstein in drugi 1998: 74). V 10. stoletju je cerkev izgubila moč in tako so plemiči ropali, pustošili ali pa se polaščali njene lastnine. Takrat prevladujejo politične spletke, boji za oblast in umori (glej Borenstein in drugi

1998: 118). Oton II. je podelil kraljeve investiture (kralj se šteje za cerkvenega in svetnega poglavarja). Oton je prenesel na cerkvene kneze kraljevsko sodno oblast in carinske pravice ter priznal njihovim območjem varnost pred poseganjem kraljevih uradnikov (glej Borenstein in drugi 1998: 122-123). S kompromisi wormskega konkordata in primerljive ureditve za Francijo in Anglijo so pustili škofom njihove dosežene pravice svetnih knezov. Vnel se je investiturni boj. Spopad med papeževno cerkveno oblastjo in vrhovno vojaško in civilno oblastjo se je končal z zlomom staufovskega cesarstva. Cerkev se je začasno razbila v velikem zahodnem razkolu in šele v 15. stoletju je dosegla enotnost zahodne cerkve. Menišstvo je postalo gonilna sila razvoja (glej Borenstein in drugi 1998: 149). V srednjem veku so samostani postali središče učenosti in znanosti, kar je pomenilo, da je imela Cerkev nadzor nad znanostjo. Tako je lahko nadzorovala ves razvoj in kaznovala vse, ki niso delali v skladu z njeno dogmo (glej Borenstein in drugi 1998: 214).

Leta 1054 se je krščanska vera razdelila na katoliško, na zahodu in v srednji Evropi ter pravoslavno na vzhodu in jugu (glej Borenstein in drugi 1998: 134). Takrat so se začele tudi križarske vojne v 11. ter rekonkvista v 12. stoletju za zasedbo oziroma osvoboditev dela Španije, ki je bil pod Mavri.

Ustanovljena je bila inkvizicija, leta 1184 pa je bila ustanovljena škofovska inkvizicija. Leta 1231 Gregor IX. uvede papeško inkvizicijo. Inkvizicija je v naslednjih stoletjih pobila veliko ljudi (križarje, čarovnice, Jude, muslimane ter ostale heretike in ljudi, ki niso delali v skladu z njenimi načeli) (glej Borenstein in drugi 1998: 165, 168, 170).

V 16. stoletju je sledilo stoletje verskih bojev. V tem času je Cerkev obvladovala vse položaje in je kopičila bogastvo, ki ga je dobila od izkoriščanja ljudi in od radodarnosti plemstva. Začela se je reformacija v Nemčiji (Luther pribije 95 tez na vrata witenberške grajske cerkve leta 1517) in Švici (Zwingli in Kalvin). Luther je zahteval prepoved prodaje odpustkov. Tako so se začele nove veje krščanstva kot protestantizem, kalvinizem ter ostale (glej Borenstein in drugi 1998: 214-216). Z augsburškim verskim mirom so leta 1555 končali nasilne spopade med

katoliško in protestantsko stranko in so luterane državnopravno priznali. Ostale reformatorje pa so priznali z westfalskim mirom leta 1648 (30-letna vojna 1618-1648, ki je zajela celo Evropo). Tam se prvič določi tudi, da so vse države suverene in vladarji sami izbirajo vero na svojem območju (glej Borenstein in drugi 1998: 255).

V 18. stoletju s prihodom razsvetljenstva je cerkev dokončno začela izgubljati moč. Začne se prevlada razuma in sekularizacija. Po dunajskem kongresu leta 1815 mora Vatikan v ozadje. Vrnejo mu nekaj ozemlja, nekaj pa ga dokončno izgubi (glej Borenstein in drugi 1998: 322). Leta 1870 italijanske čete zavzamejo Rim. Cerkvena država propade, Rim pa postane prestolnica kraljevine Italije. Z lateranskimi pogodbami leta 1929 je priznana država Vatikan kot samostojno ozemlje (glej Borenstein in drugi 1998: 396).

5.2.2 EVROPA IN MUSLIMANSKI SVET

Zato se zgodba, ki jo pripovedujem v tej knjigi, začneja z mirovnim gibanjem v enajstem stoletju. To gibanje je načelno prepovedalo prelivanje krščanske krvi in poenotilo zahodno krščansko družbo v miru. Dopolnilo se je v sveti vojni. Da bi sveta vojna lahko bila, so bili muslimani skonstruirani v sovražnika krščanstva in poenotene družbe zahodnih kristjanov, kristjanstva. Nasilje je bilo, načelno, preusmerjeno proti temu sovražniku. Vendar ni šlo preprosto za to, da bi bila vojna proti »nevernikom« cena, ki jo je bilo treba plačati za mir med kristjani. Mir je postal pogoj, sredstvo za vojno proti muslimanom. Vojskovanje proti »sovražnikom vere« je bila norma in sveta vojna dejavno načelo zahodne enotnosti. Zahodnjaške predstave o muslimanih so zato igrale ključno nalogo pri oblikovanju - in preoblikovanju - oblastnih struktur na Zahodu in še posebej pri urejanju odnosov med temi oblastnimi strukturami: pri ustvarjanju zahodne enotnosti (Mastnak 1996: 9 -10).

A) KRIŽARSKE VOJNE

V 11. stoletju napadejo Seldžuki in zavzamejo tudi Palestino z Jeruzalemom. Bizantinci so ogroženi ter kličejo po pomoč. Papež Urban usliši klic ter bojevnikom obljubi spregled vseh kazni za grehe. »Tistega, ki bo v boju padel, čaka odpuščanje grehov in večno življenje. Odgovor zbora je tisočkratni *Deus lo volt* (Bog hoče!)« (Borenstein in drugi 1998: 142).

Križarske vojne trajajo od leta 1095 – 1291, bilo jih je 8, uspešna je bila samo prva vojna, ko so osvojili Jeruzalem leta 1099. Ustanovijo 4 krščanske kneževine, ki jih v naslednjih vojnah samo branijo. Te kneževine pa so bile Jeruzalem, Edesa, Antiohija, Tripolis (glej Borenstein in drugi 1998: 143).

Ustanovljeni so tudi trije cerkveno-viteški redovi – oboroženi menihi, ki branijo kneževine. Cerkevno-viteški redovi: pa so bili: 1) templarji po zadnji križarski vojni odidejo v Francijo. Bili so zelo bogati, oblečeni so bili v belo opravo z rdečim križem. Potem so se imenovali frančiškani; 2) špitalovci ali Ivanovci po koncu križarskih vojn so odšli na Ciper, potem pa na Malto in so se poimenovali malteški viteški red. Oblečeni so bili v belo opravo s črnim križem; 3) nemški viteški red oblečeni so v črno opravo z belim križem (glej Borenstein in drugi 1998: 144).

V 3. križarski vojni je sodeloval Rihard Levjesrčni.

V 4. križarski vojni križarji sploh ne pridejo do Palestine, ampak samo opleniijo Bizanc. Za to so jih plačale Benetke.

7. in 8. križarsko vojno imenujemo otroški križarski vojni. Iz Evrope so peljali otroke v Jeruzalem, da bi osvobodili Palestino, vendar so ladjo z otroki oropali, otroke pa prodali kot sužnje.

Ko Arabci leta 1291 osvojijo Jeruzalem, se križarske vojne končajo, vendar oni ne opleniijo Jeruzalema (glej Borenstein in drugi 1998: 155).

POSLEDICE KRIŽARSKIH VOJN

Zraste ugled Benetk in Genove ter dvig ugleda papeža. V Evropo prihajajo razkošni luksuzni predmeti, z vzhoda prihaja svila, damast, zlato, dragi kamni, južno sadje. Ljudje na gradovih začnejo razkošno živeti. Uporaba grbov kot plemiških simbolov. Pospešeni trgovski stiki zahoda z vzhodom.

Arabci so zamenjali rimske številke z indijskim desetiškim sistemom, ki ga uporabljamo še danes. Izvajali so operacije z anestezijo, zdravili so koze,

izpopolnili so astronomske in navigacijske sisteme (astrolab, sekstant, oktant, kvadrant), uvedli so nekatere izraze, ki jih uporabljamo še danes (zenit), nastali so številni zemljevidi, gradili so ladje, odkrili so nove snovi, imenovali so jih tudi začetniki svetovne trgovine, v Evropo so prinesli nove rastline (riž, sladkorni trs, bombaž, palma, limonovec, oranževец, murva).

B) REKONKVISTA

V 8. stoletju so muslimani zasedli velik del Španije in Portugalske ter tam vladali prav do konca 15. stoletja, ko sta obe državi združili svoje sile, da bi jih premagali. V tem času so delovali v Španiji muslimanski, judovski in krščanski znanstveniki. V Španiji morajo muslimani spremeniti vero ali pa jih ubijejo ali izženejo. Malo kasneje jih pobijejo in preženejo, čeprav so spremenili vero (glej Borenstein in drugi 1998: 209).

C) TURKI (glej poglavje 5.1)

Turki so zelo vplivali na zgodovino Evrope, saj je bil kar velik del Evrope pod otomanskim imperijem. V boju proti imperiju je sodelovalo veliko število držav, ki so hotele ustaviti širjenje imperija ter omejiti njegov vpliv. Turki so imeli drugačno kulturo in so na ozemlja, ki so jih zasedli, vnašali svoj politični sistem ter tako tudi svojo kulturo. To je privedlo do številnih uporov.

6. SODOBNA TURČIJA

To poglavje je namenjeno novemu obdobju, ki se je začelo s propadom otomanskega imperija in začetkom nove države Turčije, ki jo je ustanovil Atatürk.

6.1 ATATÜRK IN KEMALIZEM

Grška zasedba Izmira 15. maja 1919 je med v vojni premaganimi, dotlej v usodo vdanimi Turki, sprožila krepitev odpora proti antantnim zaveznikom, zlasti pa Grčiji, s katero so se občasno spopadali že vse od začetka grške vojne za neodvisnost leta 1821. Odpor je od začetka organiziral in vodil v Solunu rojeni

oficir sultanove vojske Mustafa Kemal, pozneje znan kot Atatürk. Sultanova vlada, ki je pod skrbnim nadzorom antante lahko naprej vladala v Carigradu, ga je zaradi vmešavanja v politiko kot mnoge podobne oficirje poslala v vzhodno Anatolijo po naključju prav na dan, ko je Grčija zasedla Smirno. Turčija naj bi sicer po prvotnih načrtih zaveznikov izgubila še mnoga druga ozemlja, ki ji pripadajo danes, vendar pa je bil glavni motiv za upor vendarle grška zasedba dela Male Azije z mestoma Izmir in Ayvali ter ca. 200 kilometrskim pasom zaledja. V drugi polovici leta 1919 so se na zasedenem ozemlju začele vrstiti turške partizanske akcije, ki so postajale čedalje močnejše. Kemalova vojska je bila povsem ločena od sultanovega nadzora in vse bolj jasno je bilo, da ne glede na podpis mirovne pogodbe iz Sevresa (avgusta 1920), ki jo je podpisala sultanova vlada in priznala petletni grški mandat v Smirni, ki bi mu sledil plebiscit, Grčija v Smirni ne more ostati, ne da bi vojaško zlomila Kemala. Po pogodbi bi zavezniško ladjevje zavzelo Istanbul. Italijani so zavzeli južno obalo, Kurdi in Armenci pa velik del vzhoda. Grki so zavzeli Tracijo in Izmir. Ko otomanski parlament ni potrdil sporazuma je Visoki svet zaveznikov v Parizu ponudil Grkom, da vzpostavijo red v Anatoliji. A niso računali na Kemal paša. Bil je na čelu turškega nacionalnega gibanja za moderno, sekularizirano družbo. Njegovo poveljstvo je bilo v Anakri v osrčju Turčije. Atatürk je bil zagrizen nasprotnik sultanov. Bil je tudi junak bitke pri Galipoliju. Ofenziva proti vse močnejšemu Kemalu je bila nujna, dokler ta ne bi postal nepremagljiv. Na angleško pomoč se Grčija ni mogla več zanašati. V letu 1921 je z omejeno ofenzivo poskusila že dvakrat. Julija 1921 je začela najbolj obsežno operacijo dotlej. Turki so se pod pritiskom napadalcev stežka odločili za umik vse do reke Sakarya, ca. 100 km zahodno od Ankare. Bližina Ankare jim je bila v pomoč pri oskrbi, za razliko od Grkov z zelo razvlečenimi oskrbovalnimi potmi. Tu so Turki pripravili močno obrambo in avgusta in septembra 1921 v tritedenski zelo zagrizeni in krvavi bitki porazili Grke. Ti so se morali umakniti na izhodiščne položaje, še vedno globoko v notranjosti Anatolije. Tu je fronta obmirovala za skoraj leto dni. Grkom je bilo že jeseni 1921 povsem jasno, da vojaška zmaga ni več mogoča, razen ob izdatni podpori Velike Britanije, na katero pa so čakali zaman. Tudi umik iz Male Azije ni

bil mogoč iz političnih razlogov. Na bojiščih je bilo sicer vse do poznega poletja 1922 zatišje, vendar pa sta okupacija obsežnega ozemlja s slabo infrastrukturo ter vzdrževanje zelo razvlečene frontne črte povsem izčrpali Grčijo. Turška ofenziva, ki jo je Kemal ukazal v strahu pred angleško pomočjo Grkom, se je pričela 26. avgusta 1922 pri mestu Afyon. Grška obramba se je sesula v nekaj dneh in začel se je dolg in kaotičen umik proti zahodu. Sporazum je bil sklenjen 24. junija 1923 v Lausanni v Švici in je končal dobro desetletje vojskovanja na Balkanu. Na zahodu je z njim Turčija dobila današnje meje. Sultanat je bil ukinjen, Kemal Atatürk je postal predsednik turške republike (Sansal 2006c).

KEMALIZEM

Prvi predsednik republike Mustafa Kemal Atatürk je zagovarjal 6 temeljnih principov: reformizem, republikanstvo, načela ljudske stranke, sekularizem, nacionalizem in načrtno vodeno (plansko) gospodarstvo.

a) Republikanizem – kemalistične reforme so v Turčiji pomenile pravo politično revolucijo. Iz dela multinacionalnega otomanskega imperija se je rodila Turčija, kot država ene nacije – Turkov. Kemalizem verjame, da le republikanizem lahko odraža želje turškega naroda.

b) Populizem – Kemalistična revolucija je bila predvsem socialna revolucija v smislu njenih ciljev. Turška elita, zbrana okoli Atatürk, se je odločila, da bo turški narod popeljala iz vzhodnjaškega nazadnjaštva v zahodnjaški napredek – in to socialno, politično, kulturno in ekonomsko. Predvsem je tukaj pomemben del, to je boj za emancipacijo žensk, ki so volilno pravico v Turčiji dobile že leta 1934. Prav tako pa se poudarja vloga kmeta, kot človeka, ki je resnični gospodar Turčije in njene zemlje.

c) Sekularizem – ni pomenil le ločitve religije in države, ampak tudi ločitev religije od šolstva, kulture in pravnih zadev. To pa ni bilo gibanje, ki bi bilo ateistično ali proti bogu, bilo je le protiklerikalno. Tako kemalizem podpira moderen Islam, zavrača pa konservativen islam, ki je ovira pri razvoju in modernizmu.

č) Reformizem – ali tudi revolucionizem. Pomenil je predvsem to, da je Turčija naredila reforme, ki so ostarele, tradicionalne institucije zamenjale z modernimi.

Reformizem govori tudi o stalni potrebi po spreminjanju turške družbe in njeni usmeritvi proti zahodnim idealom.

d) Nacionalizem – Kemalistični nacionalizem je bil predvsem v službi ohranitve lastne nacije pred zahodnimi okupatorji po I.svetovni vojni. Na trenutke je dobil tudi rasistične tendence (proti Armencem in Grkom). Turški nacionalizem se je kazal predvsem v svojem antiimperializmu ter bojazni prevlade nekega razreda ali dinastije v sami Turčiji.

e) Statizem – predvsem opravičuje glavno in interventno vlogo države v regulaciji vsakdanjega življenja. To se je čutilo predvsem v posegih v ekonomijo (veliki projekti, kot so jezovi, elektrarne itd.). Turška država je bila tako lastnik večine industrije (Sansal 2006č).

Ti principi so bili dokončni in nespremenljivi, usmerjajoč republiko in zapisani v ustavi.

Atatürk se je pri svojih reformah države, najbolj osredotočil na sekularizem in nacionalizem. Pod njegovo vladavino je bil sprejet švicarski civilni zakonik, ukinjen je bil sultanat in kalifat ter ustanovljena republika, odpravljeno šariatsko pravo, ukinjena so bila religiozna sodišča, verske bratovščine (Mevlana), religiozne šole (Medres), koran je bil preveden v turščino, prevzeli so latinsko pisavo, kot dan počitka so zamenjali petek z nedeljo, zamenjali tradicionalna oblačila z zahodnjaškimi (fez, ruta), ženske so dobile volilno pravico (1936) in pravico kandidiranja za volitve v narodno skupščino (Sansal 2006e).

6.2 RAZVOJ TURČIJE

Turčija je kot naslednica otomanskega imperija leta 1908 z revolucijo postala ustavna monarhija, 29. oktobra 1923 pa se je preoblikovala v republiko Turčijo. Takrat so bili narejeni prvi koraki h kasnejšim številnim socialnim, političnim in ekonomskim reformam. Parlamentarni sistem so uvedli že pred več kot sto leti. Posvetno, od religije ločeno ustavo in velikopotezne reforme socialnega reda in sistema je uvedel Mustafa Kemal Atatürk (ki je leta 1923 z vrsto reform Turčijo usmeril v sodobno, sekularno in proevropsko republiko in tako ustanovil sodobno republiko Turčijo), vodja turškega osvobodilnega gibanja po prvi svetovni vojni in

prvi predsednik nove republike (Rep. of Turkey 2006). Sekularizacija in zakonska zaščita demokratičnih pravic sta dva dosežka, zaradi katerih je Turčija veliko pred svojimi današnjimi sosedi. Vsaka socialna in institucionalna sprememba vpliva tudi na okolje. Reforme v prvi polovici 20. stoletja so pospešile modernizacijo življenja. Spremljale pa so jo stalna skrb za ohranitev tradicije in kulture. Spremembe v okolju so bile vidne, vendar še zdaleč niso imele novodobnih razsežnosti. »Do druge svetovne vojne je bila Turčija enostrankarska republika. Bilo je nekaj poskusov sestavljanja opozicije, a niso bili uspešni. 1946. se je zgodil prvi poskus večstrankarskih volitev. Ni uspel, čeprav je postalo očitno, da so glasovi rasli tudi opoziciji« (Vistoropski 2006).

Od leta 1923 do 1946 je za Turčijo značilno enostrankarstvo - Turška republikanska ljudska stranka – za katero je bila značilna, za tiste čase, močno demokratična politika. Leta 1938 je Mustafa Kemal Atatürk umrl. Naslednji predsednik je postal Ismet Inonu, človek, ki se je zavzel, da bo nadaljeval enako politiko, kot jo je vodil prejšnji predsednik Atatürk. Inonu je bil tisti, ki je v Turčiji prekinil z enostrankarstvom in dovolil prve opozicijske stranke - leta 1945. Prva opozicijska stranka je postala Demokratska stranka Turčije, stranka »malih ljudi«. Leta 1950 je ta stranka na volitvah dobila večino glasov in si tako zagotovila oblast in večino v skupščini. Demokratska stranka je na čelu s svojim predsednikom Adnanom Mendresom hotela zopet vzpostaviti enostrankarstvo in zaustaviti razvoj demokracije, kar ni bilo ravno težko, saj je bilo to po ustavi iz leta 1924 povsem legitimno. Zgodnja 50. leta 20. stoletja štejemo v zlato dobo Menderesove vladavine: Demokratska stranka je izkoriščala vero v politične razloge – ustanavljala je npr. verske šole, povečala proračun za gradnjo verskih objektov ter je dovoljevala rivalstvo med različnimi fundamentalističnimi verskimi gibanji. Poleg tega je močno cenzurirala tisk, omejevala pojavljanje opozicijskih strank v medijih in jih nadzorovala. Nasilni protesti in civilni vojaški udari so tako postali edino možno sredstvo za izražanje nestrinjanja in oponiranja oblasti. V začetku 60. let so se razplamtele številne študentske demonstracije, saj je oblast postajala vse bolj avtoritarna, opozicija pa je bila popolnoma zadušena. Proti

državnemu sekularizmu pa so se vse bolj obračala tudi fundamentalistična verska gibanja. Turčija je bila v totalnem kaosu. Vojska, braniteljica države in ustave od dneva ustanovitve republike, je 27. maja 1960 v državi prevzela oblast. Obljubila je novo ustavo in vrnitev oblasti svobodno izvoljeni civilni vladi. Razpustila je parlament, zaprla člane Demokratske stranke in sodila njenim vodjem. Menderes je bil še z dvema svojima ministroma usmrčen. Mnogi pa pravijo, da naj bi šlo bolj za politično kot pravno dejanje. Leta 1961 je bila osnovana nova ustava, k osnovanju katere je vojaška vlada povabila ugledne akademike, predvsem iz krogov nekdanje Republikanske ljudske stranke. Z novo ustavo so bili položeni temelji za nov dvodomni parlament, neodvisno sodstvo, ustanovitev ustavnega sodišča in nacionalnega varnostnega sveta. Položeni so bili temelji svobodne in demokratične družbe. Še istega leta so bile razpisane nove volitve v Veliko narodno skupščino. Demokratska stranka po teh volitvah v parlament sicer ni prišla, ostalo pa je njeno politično zaledje. Njen duh in vpliv se je čutil v Stranki pravičnosti in razvoja, ki je zagovarjala nekatere interese te stranke. Oblast je bila razdeljena na dva pola: Republikansko ljudsko stranko in Stranko pravičnosti in razvoja, s katerima je v Turčiji sledila doba korenitih socialnih, ekonomskih in demografskih sprememb, ki so se začele v začetku 80. let (Sansal 2006d).

6.3 MODERNA TURČIJA

V državi živi 72 milijonov ljudi. Uradni jezik je turščina. Treba je vedeti, da narodnostne manjšine nimajo uradnega statusa. Največ je Kurdov; obsegajo 20% populacije, živijo pa v vzhodni Anatoliji. Skoraj vsi prebivalci so muslimani (suniti) 99%, v državi pa živi še okoli 1% judov in kristjanov (največ pravoslavnikov). Gre za demografsko mlado prebivalstvo (Sansal 2006a).

Po 2. svetovni vojni se je začelo močno preseljevanje na urbana območja, kjer živi že skoraj 70 odstotkov ljudi. Republika, ki jo je ustanovil Atatürk, sooblikovali pa njegovi nasledniki, je danes radikalno drugačna od tiste imperialne turške

republike za časa otomanskega cesarstva. Turčija je upravno razdeljena na 79 provinc z upravnim središčem v Ankari.

Turčija kot proevropsko usmerjena država se je začela demokratizirati, saj je bilo povezovanje z Evropo pogojeno z demokratizacijo političnega sistema in uveljavljanja človekovih pravic ter svoboščin.

Za turško republiko je po zadnji, še danes veljavni ustavi, ki je bila sprejeta leta 1982, značilen sistem parlamentarne demokracije. Je članica različnih povezav in zvez: ustanovna članica OECD-ja, članica Združenih narodov, zveze NATO (od leta 1952), Evropskega sveta, Združenja islamske konference in pridružena članica Evropske unije.

6.4. POLITIČNI SISTEM

Strah pred odmikom od te usmeritve je vodil do številnih vojaških državnih udarov (1960-61, 1971-73, 1980-83), po katerih je oblast znova prešla v civilne roke. Odtlej se je Turčija vrnila k splošnim volitvam.

Na vprašanje kako bi ocenili turško demokracijo je Balkan Kizildeli odgovoril: *Pravo bistvo demokracije je, da imaš možnost vreči vlado iz parlamenta, če je ne maraš. Prava demokracija v tem pomenu se je v Turčiji začela 1950. Vladna stranka je izgubila na volitvah in zmagala je opozicija. Od takrat so se volitve redno izvajale in trikrat se je zgodil vojaški udar. Danes že upokojeni predsednik Turčije Demirel je bil sedemkrat premier. Trikrat je moral odstopiti zaradi udara, a se mu je vedno uspelo vrniti na oblast. Od 1950. do danes je bilo z vidika volitev postavljenih veliko kakovostnih temeljev demokracije. Volitve ali ne, kdo dejansko uporablja moč, kdo ji vlada? Res je, da je turška vojska močno vplivala na politiko. In to je ena izmed zgodb, ki jih stežka razložimo našim evropskim kolegom (Vistoropski 2006).*

Oblast je deljena na 3 veje: zakonodajna, sodna in izvršna. Po zadnji ustavi iz leta 1982 zakonodajno telo predstavlja 550-članska Velika narodna skupščina, ki

jo za petletni mandat volijo na volitvah po modificiranem proporcionalnem sistemu.

Zaradi številnih skrajnih islamističnih prepričanj obstaja tudi vrsta omejitev za nekatere skrajne in verske stranke. S tem je vpeljana nekakšna varovalka, ki omogoča neko ravnotežje in varnost v turški družbi. Predsednika države za sedemletni mandat izvoli parlament. Predsednik države imenuje premiera, ki je zadolžen za sestavo vlade, njuno funkcijo pa potrdi parlament.

Ustava Republike Turčije pravi »suverenost je popolnoma in brezpogojno dodeljena ljudstvu« (Cagil in Dogan 2003: 150). Ljudstvo svojo suverenost neposredno izraža preko volitev in posredno preko pooblaščenih organov v okviru načel zapisanih v ustavi. Organe sestavljajo veje oblasti, in sicer zakonodajna, izvršilna in sodna veja oblasti. Zakonodajno oblast predstavlja Velika narodna skupščina, ki ima najvišjo oz. vrhovno oblast v državi. Izvršilno oblast in funkcije udejanjajo predsednik države in svet ministrov (vlada), medtem ko sodno oblast izvajajo neodvisna sodišča. Turčija je tako socialna kot tudi demokratična država, pripišemo ji lahko tudi pojem pravne države, uveljavila pa je tudi načelo delitve oblasti (glej Cagil in Dogan 2003: 150).

A) PREDSEDNIK REPUBLIKE

Predsednik republike je voditelj države. Predstavlja Republiko Turčijo in složnost turškega naroda, skupaj s svetom ministrov pa je nosilec izvršne veje oblasti, kjer mora svoje naloge opravljati v skladu z ustavo in zakoni Republike Turčije. Izvoljen je za 7-letni mandat z 2/3 večino vseh poslancev narodne skupščine (parlamenta) na podlagi tajnega glasovanja.

Predsednik Republike Turčije lahko postane poslanec narodne skupščine, ki je visoko izobražen in je dopolnil najmanj 40 let, uradnik z visoko izobrazbo ali vsak kvalificiran kandidat za izvolitev na mesto uradnika, oz. vsak turški državljan, ki izpolnjuje navedene zahteve. Tisti kandidati za predsednika republike, ki niso člani narodne skupščine, potrebujejo za uvrstitev na kandidatno listo pisni

predlog najmanj 1/5 vseh članov narodne skupščine. Če je izvoljeni predsednik član narodne skupščine, torej s tem tudi član stranke, njegov status v stranki preneha oz. je do konca mandata zamrznjen. Mandat predsednika Republike Turčije je enkraten in neponovljiv, to pomeni, da je lahko izvoljen samo enkrat. Njegove funkcije se nanašajo na zakonodajne, izvršne in sodne zadeve (Ustava Rep. Turčije 1982).

B) ZAKONODAJNA VEJA OBLASTI

Ustava Republike Turčije v svojem 7. členu določa, da je nosilec zakonodajne oblasti v državi Velika narodna skupščina, sestavljena iz 550 poslancev, voljenih za mandatno obdobje petih let. Parlament sam odloča o tem ali naj pride do predhodnih volitev, v primeru vojne pa lahko volitve prestavi za eno leto. Ustava določa, da volitve morajo potekati v skladu z načeli svobode, splošnosti, enakosti in tajnosti volitev. Volitve potekajo pod nadzorom sodnih organov. Vsak turški državljan, ki ima vsaj 18 let ima pravico voliti. Kot kandidati na volitvah pa lahko sodelujejo vsi turški državljani, ki imajo vsaj 30 let in imajo končano vsaj osnovnošolsko izobrazbo. Metode za izvolitev so opredeljene v zakonu. Člani skupščine predstavljajo celotno ljudstvo, pred začetkom opravljanja svoje funkcije pa opravijo tudi prisego. Velika narodna skupščina poleg svojih posebnih funkcij in pooblastil (sprejema, spreminja in razveljavlja zakone) opravlja tudi naloge kot so nadzor nad delom Sveta ministrov (vlada) in samih ministrov, sprejema državni proračun in zaključni račun proračuna, odloča o vojni, o statusu poroke med državljani, o pravilih v izrednem stanju, obenem pa tudi odloča o samem podpisu mednarodnih pogodb (glej Cagil in Dogan 2003: 157).

C) IZVRŠILNA VEJA OBLASTI

Izvršilno vejo oblasti sestavljajo številni organi, vendar najpomembnejša med njimi sta predsednik države in Svet ministrov. Predsednik je vodja države, ki predstavlja Republiko Turčijo in enotnost turškega naroda. Predsednik je izvoljen med posamezniki, ki so vsaj 40 let stari. Za funkcijo se lahko potegujejo tako poslanci (z višjo izobrazbo), kot tudi turški državljani. Predsednik je izvoljen s

strani skupščine, preko tajnega glasovanja. Za to je potrebna 2/3 večina vseh članov parlamenta. Predsedniški mandat traja 7 let. Predsednik zagotavlja implementacijo ustave in skrbi za ustrezno in harmonično delovanje organov države. Njegova naloga je tudi določiti predsednika vlade in vseh ministrov na predlog predsednika vlade, obenem pa tudi ratificira oz. potrjuje in razglašča mednarodne dogovore in pogodbe (glej Cagil in Dogan 2003: 159).

SVET MINISTROV

Svet ministrov je sestavljen iz predsednika vlade in samih ministrov, predstojnikov določenih ministrstev. Predsednika vlade izbere predsednik države med parlamentarnimi kandidati. Ministri pa so izbrani s strani predsednika vlade in so lahko razrešeni s strani predsednika države na predlog predsednika vlade. V času vzpostavitve Sveta ministrov, ki je odgovoren za vladne politike, se v skupščini prebere vladni program, ki se ga z glasovanjem sprejme ali zavrne. Šele s sprejemom tega vladnega programa Svet ministrov lahko začne s svojim delom (glej Cagil in Dogan 2003: 159).

Dolžnosti in obveznosti predsednika vlade: odgovoren je za usklajeno delovanje Sveta ministrov in je de facto (dejansko) na čelu izvršne veje oblasti. Vsak minister je predsedniku vlade odgovoren, ta pa jamči, da vsak minister opravlja svoje delo v skladu z ustavo in zakoni.

Predsednik vlade mora, kot predsednik Sveta ministrov, zagotavljati sodelovanje med ministrstvi ter mora nadzorovati izvrševanje vladnih politik, za katera so odgovorna posamezna ministrstva, poleg tega pa mora zagotoviti, da posamezni ministri opravljajo svoje funkcije v skladu z ustavo, zakoni in pooblastili (Ustava Rep. Turčije 1982).

Člani Sveta ministrov so odgovorni za izvrševanje vladnih politik. Imajo dve vrsti dolžnosti, in sicer: odgovorni so za izvrševanje splošnih vladnih politik, ki so enakomerno porazdeljene med ministrstva ter vsak posamezen minister je tudi individualno odgovoren za zadeve pod njegovo pristojnostjo, oz. pod pristojnostjo

njegovega ministrstva ter za dejanja njegovih podrejenih.

Temeljna dolžnost Sveta ministrov pa je oblikovati in izvrševati notranjo in zunanjo politiko države. V izvajanju svojih dolžnosti je Svet ministrov odgovoren narodni skupščini.

NACIONALNI VARNOSTNI SVET

Predsednik vlade sodeluje tudi v Nacionalnem varnostnem svetu, katerega člani so poleg njega še: poveljnik generalštaba turške vojske, minister za obrambo, ministra za notranje zadeve, minister za zunanje zadeve, generalni poveljniki vojske, mornarice in letalstva in generalni poveljnik žandarmarije.

Nacionalni varnostni svet sprejema odločitve povezane z nacionalno varnostno politiko. Svet ministrov več pozornosti Nacionalnemu varnostnemu svetu posveča v primerih, ko je ogrožen obstoj in neodvisnost države, integriteta in nedeljivost države ter družbeni mir in varnost.

V primeru odsotnosti predsednika države Nacionalnemu varnostnemu svetu predseduje predsednik vlade. Predsednik vlade imenuje ministre v svet, izvoli jih narodna skupščina, potem pa jih mora potrditi še predsednik republike, ki ima tudi moč, da jih na predlog predsednika vlade razreši s položaja. Kot v večini evropskih demokracij je turški predsednik vlade vodja največje in najmočnejše parlamentarne stranke. Pristojnost predsednika vlade je tudi, da lahko po posvetovanju s Svetom ministrov narodni skupščini izreče nezaupnico (Ustava Rep. Turčije 1982).

Č). SODNA VEJA OBLASTI

»Sodno oblast v Turčiji izvajajo neodvisna sodišča in vrhovni sodni organi. Načelo pravne države zagotavlja neko osnovo in neodvisnost sodišč ter sodnikov. Sodna zaslišanja so praviloma odprta za javnost, razen v primeru posebnih okoliščin ko so vsa zaslišanja zaprte narave« (Cagil in Dogan 2003: 163).

Ustava je določila tripartitni sodni sistem, in sicer gre za upravno sodstvo, pravno sodstvo in posebno sodstvo. Vojaška sodišča in državno-varnostna sodišča so posebni sodni organi. Leta 1999 je bilo 143. členu ustave dodano dopolnilo (amandma), s čimer je bila struktura državno-varnostnih sodišč spremenjena oziroma oblikovala so se popolnoma nova telesa, ki so bila sestavljena iz civilnih sodnikov in javnih tožilcev (glej Cagil in Dogan 2003: 163).

Najbolj tipičen organ sodne oblasti je ustavno sodišče. Naloga tega organa je skrbeti za zaščito in razvoj človekovih pravic ter temeljnih svoboščin. Poleg tega preverja ustavnost vseh zakonov, podzakonskih aktov in dopolnil (amandmajev) ustavi. »Ustavno sodišče je sestavljeno iz 11 sodnikov in 4 članov sodišča kot možne zamenjave sodnikom. Odločitve ustavnega sodišča so dokončne in ne morejo biti spremenjene. Odločitve ustavnega sodišča se nanašajo na vse veje oblasti« (Cagil in Dogan 2003: 164).

7. TURČIJA IN EVROPA

7.1 VERSKI SKUPNOSTI

Turška in evropska verska sestava sta zelo različni. V Turčiji muslimani so skoraj vsi prebivalci (suniti) 99%, v državi pa živi še okoli 1% judov in kristjanov. Medtem ko je v Evropi verska sestava zelo različna, saj je za demokratične države značilno svobodno izbiranje vere.

A) KRISTJANI

Raziskava je pokazala posebno visok odstotek vernih ljudi v Romuniji (97 %), Turčiji (95 %) in Grčiji (89 %). Večina Grkov (98 %) in Romunov (88 %) pripada pravoslavni veri. Skoraj vsi Turki so se opredelili za muslimane. Raziskava je tudi pokazala, da so državljani Češke in Nizozemske najmanj veren narod, saj kar 63 % Čehov in 53% Nizozemcev pravi, da ne pripadajo nobeni določeni veri. V Belgiji in Nemčiji se štirje od desetih anketiranih ne identificirajo z nobeno vero.

Po raziskavi večina vernih ljudi v 13 (od skupaj 21) državah pripada Katoliški cerkvi. Največji odstotek pripadnikov Katoliške cerkve je v Italiji (98 %), Poljski (98 %), Španiji (93 %), Sloveniji (93 %) in Belgiji (90 %). Največ protestantov (90%) je na Danskem, Finskem in Švedskem. V Nemčiji je delež katoličanov (48 %) in protestantov (43 %) približno enak (glej GFK 2005).

»Slovenija se v odnosu do vere nekoliko bolj nagiba k zahodni kot k srednji Evropi. Slabih 70 % Slovencev se namreč identificira z določeno vero oziroma čuti, da pripada določeni veri, kar je zahodnoevropsko povprečje, medtem ko je takih v srednji Evropi nekoliko več, in sicer 80 %« (GFK 2005).

Za evropske države je značilno, da je cerkev ločena od države. Ljudje imajo pravico do izbire vere. Tako se lahko ljudje svobodno odločajo ali bodo verovali ali ne in imajo pravico, da svobodno izražajo (ne)pripadnost določeni veri, kar pa je skoraj nemogoče pri muslimanskih državah.

B) MUSLIMANI V EVROPI

Kot navaja Cesari so se leta 2001 ocene o skupnem številu muslimanov v zahodni Evropi gibale med 12 in 15 milijonov, ta številka pa zaradi stalnega priseljevanja in visoke natalitete zahodnoevropskih muslimanov hitro narašča (Cesari 2001: 11).

Največ muslimanov prebiva v Franciji (približno 5 milijonov), sledi ji Nemčija (3,5 milijona), Velika Britanija (1,5-2 milijona) in Beneluks (okoli milijon) (glej Cesari 2001: 11). Tako muslimani predstavljajo 3-5% odstotkov celotnega prebivalstva zahodne Evrope.

Muslimani so največkrat ekonomski imigrantje, saj se selijo zaradi boljšega življenja, ki naj bi bilo v Evropi. Muslimani v VB so že zgodaj zahtevali pravice (npr: nošenje rut v šolah in neuživanje svinjskega mesa) . Medtem ko so bili in so še v Franciji getoizirani. Večina muslimanov živi v revnih četrtih francoskih mest. V Nemčiji pa je opazna močna ksenofobičnost avtohtonega prebivalstva do muslimanov. Opazen je trend reislamizacije in povečanje javnega poudarjanja

islamske verske identitete. Muslimani so tudi marginalizirani. V Nemčiji je tudi veliko fundamentalističnih islamskih skupin. Izključevanje in rasizem, ki ga doživlja večina imigrantov v zahodni Evropi pa pogosto izzoveta odzive, v katerih religija in druge tradicionalne kulturne oblike postanejo vir preživetja in odpora. Islam je postal vir samospoštovanja in tudi upanje obvarovanja otrok pred kulturo »moralne ohlapnosti, nasilja, zlorabljanja drog«, s čimer imajo izkušnje zahodnoevropski imigrantje, ki morajo živeti v revnih soseskah. Islam je postal vir etničnega ponosa in solidarnosti skupnosti. Dal je tudi občutek pripadnosti v transnacionalno »zamišljeni skupnosti«, ki temelji na religiji in ki nudi kompenzacijo za izolacijo v družbi prebivanja (Kastroyano 1996: 106 – 111).

Po anketi, ki jo je opravilo podjetje GfK Custom Research Worldwide leta 2004 v 21 državah, kaže, da več kot 50 % zahodnih Evropejcev meni, da so muslimani, ki danes živijo v Evropi, obravnavani kot sumljivi. Da večina zahodnih Evropejcev obravnava muslimane kot sumljive, je pokazala anketa, v kateri se je strinjalo 75 % na Švedskem, 72 % na Nizozemskem in dva od treh anketirancev v Avstriji, Belgiji, Nemčiji, Švici in na Danskem. Najmanj se jih je s to trditvijo strinjalo v Veliki Britaniji. Anketa je tudi pokazala, da je v Evropi prisotno neodobravanje pripadnikov muslimanske vere. Štirje od desetih anketirancev menijo, da je prisotno močno neodobravanje. Skoraj enak delež Britancev meni, da je neodobravanje zmerno in 13 % jih ni zaznalo nikakršnega neodobravanja. Rezultati ankete v srednji in vzhodni Evropi pa kažejo, da samo trije od desetih anketiranih menijo, da so v Evropi živeči muslimani nezaželeni (glej GfK 2005).

»Slovenci smo mnenja, da se do pripadnikov muslimanske vere v Evropi raven tolerance znižuje. Skoraj 50 % Slovencev namreč meni, da se neodobravanje muslimanov v Evropi povečuje« (GfK 2005).

Za Švedsko je rezultat presenetljiv, da kar 75% ljudi verjame, da so muslimani obravnavani sumljivo, saj velja za odprto družbo in družbo blaginje, kjer ni veliko konfliktov med pripadniki različnih etničnih skupin. Za Nemčijo je rezultat pričakovan, da so muslimani obravnavani sumljivo. Znano je namreč, da je v

Nemčiji veliko terorističnih celic. Najbolj zanimivo pa je, da je najmanjši odstotek ljudi, ki pravijo da so muslimani obravnavani sumljivo v Veliki Britaniji (kar pa sedaj ne pokaže realne slike, saj je bila anketa narejena pred terorističnimi napadi v Londonu).

7.2 TURKI V EVROPI

Po raziskavi, ki jo je Le Monde objavil leta 2004, največ Turkov živi v Nemčiji: kar 2,375.000, sledi ji Francija s 326.000, Nizozemska s 323.000, Belgija s 134.000, Avstrija s 133.000, Ciper s 110.000, Švica z 81.000, Združeno kraljestvo z 71.000, Grčija s 70.000, Danska z 49.000, Švedska z 32.000, Norveška z 11.000, Italija z 10.000, Finska z 2.334 (Le Mond 2004).

Najhujši problemi Turkov so brezposelnost, večinoma nizka izobrazba in vsestranska neintegriranost v nemško družbo.

Islam je igral pomembno vlogo v turških skupnostih v Nemčiji. Turki so prišli začasno kot gostujoči delavci. Podpora islamu je bila v skladu z nemškim mitom o »začasnem bivanju«, saj naj bi ohranitev domače kulture in religije olajšala imigrantom reintegracijo v njihovih izvornih državah. V Nemčiji so glede na to, da ni bilo mišljeno, da bi imigrantje postali del nemške družbe, oblasti veliko bolj sproščene glede sprejemanja imigrantov kot organiziranih kolektivov. Nemške izobraževalne oblasti niso bile zaskrbljene glede turških deklic, ki so nosile rute, saj je bil njihov znak neasimilacije viden kot dobrodošel znak, da niso del nemške družbe. Neglede na to pa je sčasoma, ko je postalo jasno, da bodo Turki postali stalna ne-državlјanska populacija, začela biti religija videna kot način za doseganje večje socialne kohezije med Turki, z namenom, da bi se olajšala komunikacija z državo.

Turki v Nemčiji ne držijo skupaj na osnovi skupnih vrednot in ciljev. Namesto tega je občutek etnične pripadnosti razvit na skupnem »izvoru« in izkustvu biti manjšina, ki se spopada z izključevanjem, neugodnim položajem in rasizmom (glej Kastoryano 1996: 141-56).

7.3 TURČIJA NA POTI V EVROPSKO UNIJO

Turčija je pluralistična demokracija v muslimanskem svetu, ki pa je bila vedno zelo pomemben igralec v evropski zgodovini. Turška zgodovina je močno vplivala na celotno vzhodno in južno Evropo. Turčija se je pričela modernizirati v 20. stoletju po prvi svetovni vojni, ko je leta 1923 razglasila republiko in prevzela zahodnjaški način urejanja države kot svoj model razvoja. Od takrat naprej je sodelovala z zahodom in je postala ustanovni član mnogih mednarodnih organizacij, kot so Združeni narodi, Svet Evrope, NATO, OECD in pridružena članica Zahodnoevropske unije. Za čas hladne vojne je bila Turčija podpornica zahodnih sil, ki je branila svobodo, demokracijo in človekove pravice, čeprav jih je tudi mnogokrat kršila (kurdski problem). Tako je jasno, da je Turčija pripomogla k povečevanju moči evropskih narodov in njena zunanja politika je naravnana zelo proevropsko.

Le leto po ustanovitvi Evropske trgovinske zveze leta 1985 je vložila kandidaturo za sprejetje v to zvezo. 12. septembra 1963 je podpisala sporazum (Ankarski sporazum) z EEC, ki ji je prinašal številne ugodnosti. Čeprav je pridobila mnogo finančne pomoči, je bila izključena iz odločevalskih postopkov v EEC. Ankarski sporazum je še vedno temelj, na katerem slonijo pogajanja z EU. Država ima status prosilke od leta 1987, ko je Turčija zaprosila za polnopravno članstvo v Evropski uniji. Po razmisleku je EU zadržano odgovorila, da potrebuje veliko reform, preden se bo lahko pričela pogajati za vstop v unijo. Med drugim pa je bila v EU prisotna miselnost, da Turčija ni evropska država, kar se čuti še danes. Tako je Valery Giscard d'Estaing, predsednik konvencije o prihodnosti Evrope, pred dvema letoma v pariškem dnevniku *Le Monde* odkrito nasprotoval njenemu sprejemu v EU. Povedal je da »Turčija ni evropska država, kajti njena prestolnica ne leži na naši celini, pa tudi 95% prebivalstva živi zunaj Evrope« (Black 2002). Prav tako je obtožil uradnike unije da zavajajo Ankaro, češ da se je večina članov evropskega sveta izrekla proti sprejemu Turčije, vendar tega nikoli niso rekli Turkom.

Turčija je status kandidatke dobila decembra 1999 na vrhu v Helsinkih. Dokler najvišji državniki unije ne prekličejo te odločitve, niti ni razlogov za spremembe

predpristopne strategije. Najbolj trden zagovornik turške pridružitve Evropski uniji so Združene države Amerike. Italija in Španija sta predvsem zaradi Amerike naklonjeni o določitvi datuma o začetku pogajanj med Brusljem in Ankaro. Turški predstavniki v konvenciji o prihodnosti Evrope so Giscarda d'Estainga označili kot pripadnika manjšine, ki ima EU za krščanski klub, nekateri pa so ga označili celo kot krščanskega fundamentalista.

To so le nekateri pomisleki, ki Turčiji ustvarjajo probleme na poti v EU. Predvsem je tu problem Cipra, oziroma somooklicane Turške republike severni Ciper, ki so jo ustanovili turški Ciprčani, s pomočjo turške vojske, ko je prišlo do grožnje, da se poizkuša Ciper združiti z Grčijo. Zasedba (oziroma osvoboditev, kot temu pravijo Turki) še vedno traja in predstavlja največji problem v odnosih med Brusljem in Ankaro. Potem pa so tu še kršitve človekovih pravic v prenatrpanih turških zaporih, o katerih redno poročajo mednarodne organizacije, kot so Amnesty International in ostale (Panpandreu 2004).

Poleti 2003 je Turčija sprejela t.i. evropski zakonski paket, ki je vključeval prepoved smrtne kazni in priznal Kurdom kulturne pravice (šolanje v materinščini, oddajanje TV programov itd.). EU predvsem čaka, da bo videla, kako se te zakoni izvajajo v praksi.

Na vstop Turčije v Evropsko unijo najbolj vplivajo problemi, ki so povezani s človekovimi pravicami, Ciprom, Kurdi in skrajnimi islamskimi gibanji. »Turška vpletenost v dogajanje na Cipru, kurdsko vprašanje ter vzpon islamskih političnih opcij netijo politično razpravo v Turčiji in vplivajo na njene mednarodne odnose« (RTV SLO 2005d).

Na vprašanje kdo se bo moral bolj prilagoditi EU ali Turčija je turški veleposlanik odgovoril: »V strpnosti se bo morala Evropa. Pri gospodarskem uspehu, človekovih pravicah in demokraciji vemo, da bi z EU veliko pridobili. Že Atatürk je

dejal, da mora Turčija dohiteti Evropo. Pravzaprav je to proces civiliziranja« (Vistoropski 2006).

Marca 2004 je dobila Turčija negativno poročilo iz Bruslja, da se ne bodo začela pogajanja za vstop v EU. Aprila so – Evropski poslanci z veliko večino (211 glasov za in 84 proti) potrdili parlamentarno poročilo, v katerem je zapisano, da je Turčija v minulem letu sicer sprejela številne pomembne reforme, kljub temu pa jo čaka še veliko dela na številnih področjih, zaradi česar še ni ustrezna kandidatka za sprejem v EU. Poslanci so navedli številne kritike na račun države, med njimi prevelik vpliv vojske na politične odločitve, številne kršitve človekovih pravic in diskriminacijo verskih manjšin. Hkrati se je pojavilo vprašanje, ali lahko Evropska unija prenese pridružitve tako velike in relativno revne države. Ker je letošnje leto odločilnega pomena za morebiten začetek pristopnih pogajanj s Turčijo, imajo takšna poročila še toliko večji pomen (Evropski parlament 2005).

Možnost Turčije, da bi vstopila v Evropsko unijo je majhna, saj veliko ljudi v EU nasprotuje njenemu vstopu.

»Ali bo Turčija torej res lahko postala članica EU? In kakšni so razlogi, če ne bo? Nobeni drugi državi ni bilo potrebno stati pred vrati Evrope 41 let. Izpolnili smo vsa merila, a kljub temu Evropejci še vedno oklevajo, je mnenja turški premier« (Portal EU 2004c). Zbiranja podpisov za peticije proti vstopu Turčije v Evropsko unijo so se začela sočasno s pogajanj.

Prvič, mora biti jasno, da se lahko pogajanja končajo s precej manj kot polnopravnim članstvom v EU. Nato je Chirac poudaril temeljno pravico francoskih državljanov, da lahko s referendumom kljub temu zavrnejo turško članstvo v EU. Nazadnje pa je zahteval, da se pogajanja ne bi pričela pred drugo polovico leta 2005. Z zadnjo zahtevo je želel zagotoviti, da se o referendumu o turškem članstvu ne bi govorilo hkrati s sprejetjem nove evropske ustave (Evropski parlament 2004c).

Nekateri evropski politiki (kot sta Jacques Chirac in Angela Merkel) se zavzemajo, da se Evropska unija ne bi širila na Turčijo in naj bi raje sprejeli obojestransko sprejemljivo in bonificirano partnerstvo. »Mislim, da bi morali izvesti peticijo za

privilegirano in ne polnopravno članstvo, je še dodala Merklova, ki verjame v izvedbo in uspeh peticije« (Evropski parlament 2004a).

Turška evropska zgodba se je začela pred več kot štirimi desetletji, zdaj pa je ta muslimanska država začela 3. oktobra 2005 pristopna pogajanja za polnopravno članstvo v Uniji.

Odločilen trenutek za Turčijo je bilo poročilo Evropske komisije oktobra 2004 o njenem napredku. Ugotovili so, da je Turčija pripravljena na začetek pogajanj, ki pa bi se lahko nemudoma prekinila, če ne bi spoštovala človekovih pravic.

Evropska unija se je 18. decembra 2004 na vrhu v Bruslju odločila, da Turčija izpolnjuje vse pogoje za pričetek pogajanj za polnopravno članstvo v Evropski uniji. Širitveni proces s Turčijo naj bi se začel 3. oktobra 2005, dotlej pa bo treba opraviti politične in druge zadržke domače politične srenje do priznanja republike Ciper (glej RTV SLO 2006a).

»Vi, Evropejci, ne morete ničesar zahtevati od Turčije. Konec je. Turčija bo 3. oktobra začela pogajanja in bo šla naprej po poti članstva v evropski družini. Tayyip Erdogan, turški premier« (RTV SLO 2005č).

7.3.1 ODNOS TURKOV DO EVROPE

Dolgotrajen proces, pogoji, ki jih postavlja EU ter prestavljanje datuma za začetek pogajanj o vstopu Turčije v EU so močno vplivali na odnos ljudi za vstop v EU, kar se vidi v anketi.

Raziskava je pokazala zanimive rezultate, saj več kakor 60 odstotkov Turkov ne zaupa Evropski uniji, kar je po mojem mnenju zagotovo povezano s tako dolgotrajnim procesom vstopanja v EU. Čeprav se je 57,4 odstotka vprašanih sicer izreklo za vstop Turčije v EU, pa se je delež tistih, ki podpirajo njen vstop Turčije v Unijo, od lanskega leta zmanjšal za deset odstotkov. Četrtnina vprašanih meni, da ne bo nikoli postala članica EU-ja. Tretjina pa jih meni, da bo do njenega vstopa v Unijo minilo še 20 let. Okoli 30 odstotkov Turkov meni, da bo Turčija v Evropsko unijo vstopila v petih do desetih letih. Proti posebnemu

statusu privilegiranega partnerstva Turčije, ki ga zahteva Avstrija, je skoraj 60 odstotkov vprašanih. 68,5 odstotka vprašanih pa je še vedno proti priznanju Cipra (glej RTV SLO, 2005d).

7.4. EVROPSKE INTEGRACIJE

EVROPA PO 2. SV. V.

V zahodni Evropi so bile že pred vojno nekatere države demokratične, kot so Velika Britanija, Francija, države Beneluksa. Nekatere Evropske države pa so po 2. svetovni vojni dokončno postale demokratične, kot sta npr. Nemčija (pred tem weimarska republika in nacistična diktatura) in Italija (prej kraljevina in fašistična ureditev). Države, ki jih je sovjetska vojska osvobodila pa so postale del Sovjetskega bloka (Litva, Latvija, Estonija, Poljska, Romunija, Bolgarija, Češkoslovaška, Madžarska in ostale) in prevzele socialistično ureditev. To je pomenilo tudi dokončno ukinitvev monarhij (npr. ukinitvev kraljevine Jugoslavije, Grčije, Bolgarije...) ter vzpostavitev različnih ureditev. Španija in Portugalska pa so imele diktaturo.

Demokratične države so ugotovile, da se je bolje povezovati kot pa vojskovati (ker je bilo veliko mrtvih in gospodarstva uničena), saj le tako lahko povečajo gospodarsko rast, razvoj in konkurenčnost gospodarstva. Tako se je Evropa začela po vojni povezovati in ustanavljati nadnacionalne institucije. Leta 1948 je z Bruseljsko pogodbo ustanovljena Zahodna Evropska unija.

Evropsko skupnost za premog in jeklo so ustanovili aprila 1951 v Parizu. Leta 1957 pa so v Rimu ustanovili Evropsko gospodarsko skupnost, ki je v kasnejših letih prerasla v Evropsko skupnost in Euroatom in so s tem postavili temelj današnji Evropski uniji. Z maastrichtsko pogodbo leta 1992 je bil storjen odločilen korak na poti h gospodarski, denarni in politični uniji (glej RTV SLO 2006b).

Evropa se ni povezovala samo z evropskimi državami, ampak tudi transatlantsko. Primer te transatlantske povezave je zveza NATO. Prav tako se je povezovala tudi z drugimi evropskimi državami v OVSE in OECD.

7.5 RAZLIČNI POGLEDI NA VSTOP TURČIJE V EU

Evropska unija postavlja Turčiji dodatne pogoje za začetek članstva. Ti razlogi pa so (ne)upravičeni. Dodatni pogoji so demokratizacija, nehanje kršenja človekovih pravic in pravice Kurdom.

Eden od razlogov je priznanje Cipra in podpora pri združitvi turškega dela z grškim delom ter odprava omejitev pri prometu iz Cipra v Turčijo.

Evropski parlament je v sredo preložil glasovanje o sklenitvi protokola o razširitvi carinske unije med Turčijo in EU na nove članice. Glavni razlog za zavrnitev je bila zaskrbljenost, da bi deklaracija Ankare, po kateri protokol ne pomeni priznanja Cipra, lahko bila predmet ratifikacije v turškem parlamentu in imela pravne posledice. Z resolucijo poslanci ugotavljajo, da "je stališče Komisije in Sveta, da je Turčija formalno izpolnila vse pogoje za začetek pristopnih pogajanj 3. oktobra 2005" (Evropski parlament 2005).

Poslanci tako s 311 glasovi za, 285 proti in 63 vzdržanimi glasovi od Turčije posredno zahtevajo, da sporna deklaracija ne sme biti del ratifikacije protokola in odpravo prepovedi pristajanja ciprskih ladij ter letal. S tem, ko je parlament s 356 glasovi za, 181 glasovi proti in 125 vzdržanimi glasovi sprejel skupno resolucijo, pa je podprl mnenje Sveta EU in Komisije, da se pogajanja v ponedeljek lahko začnejo. Komisija bo morala do konca leta 2006 oceniti, če Turčija res v celoti izpolnjuje protokol k carinski uniji, sicer bi kršitev pomenila zamrznitev pogajanj. Med pogajanjmi (katerih zaključek ne bo nujno že vnaprej pozitiven) mora biti Turčija pod stalnim nadzorom, če "res izvaja nujno potrebne reforme" (Evropski parlament 2005).

Pogoj je, da Turčija prizna genocid nad Armenci, ki ga je zagrešila med 1. svetovno vojno.

Resolucija tudi zahteva, da bo turško priznanje "genocida nad Armenci predpogoj za vstop", ugotavlja pa, da je za zavrnitev Annanovega načrta za združitev Cipra odgovorna grška skupnost in izraža upanje, da bo Turčija ostala konstruktivna pri iskanju rešitve. Od Sveta EU dokument zahteva, da drži svojo obljubo o oblikovanju sporazuma, ki bo omogočil finančno pomoč in trgovanje s severnim delom Cipra (Evropski parlament 2005).

Pomisleki so tudi glede njene geografske lege in njenega kazenskega zakonika.

Evropski poslanci so sicer z različnimi argumenti zagovarjali ali nasprotovali vstopu Turčije v EU. Precej jih je izrazilo začudenje, ker Unija ne začenja tudi pogajanj z geografsko

evropsko in krščansko Hrvaško. Nekateri so poudarjali, da začetek pogajanj še ne pomeni vstopa, saj ima Turčija, ki je v čakalnici že 40 let, še 10 let časa, da izpolni pogoje in bo lahko članica le kot sekularna in demokratična država. Številni so izrazili zaskrbljenost zaradi kazenskega postopka proti pisatelju Orhanu Pamuku; zaradi člena 305 kazenskega zakonika, ki govori o "dejanjih proti temeljnim interesom države"; zaradi omejitev glede financiranja združenj iz tujine in zaradi zakona o verskih skupnostih (Evropski parlament 2005).

Parlament zahteva, da se vsak pogajalski krog začne z oceno tako formalnega kot dejanskega izpolnjevanja političnih pogojev, pri čemer morajo biti postavljeni jasni cilji, časovni načrti in roki za njihovo izpolnitev. Komisija in Svet EU morata vsako leto poročati Evropskemu parlamentu in parlamentu držav članic o turškem napredku na tem področju. Ob tem poslanci poudarjajo, da pristopna pogajanja ne pomenijo tudi avtomatično turškega vstopa v EU, čeprav je to njihov cilj. Na koncu še ugotavljajo, da je pomemben del pogajanj tudi sposobnost EU, da sprejme novo članico, kar bi morala Komisija v času procesa budno spremljati (Evropski parlament 2005).

Čeprav so podprle vstop Turčije v EU, so nekatere članice vztrajale, da bi ji namenili posebno privilegirano partnerstvo in da se da večji poudarek absorpcijski sposobnosti EU-ja, če se ji pridruži velika muslimanska država. Čeprav nekatere države (Francija, Avstrija, Nemčija) podpirajo idejo o privilegiranem partnerstvu, pa je bila ta možnost zavrnjena, slednja pa postavljena kot pogoj.

Zanimivo je, da je še pred časom Francija zagovarjala »tretjo pot« za Turčijo, kjer naj bi Unija Ankari ponudila »privilegirano partnerstvo«. Predsednik Chirac je tudi hitro pomiril skeptično francosko javnost, saj se bodo po predsednikovem mnenju »pogajanja nemudoma končala, v kolikor ne bodo izpolnjeni vsi pogoji«. Prav tako je še enkrat ponovil svojo obljubo o izvedbi referendumu o ponovni širitvi (Evropski parlament 2004b).

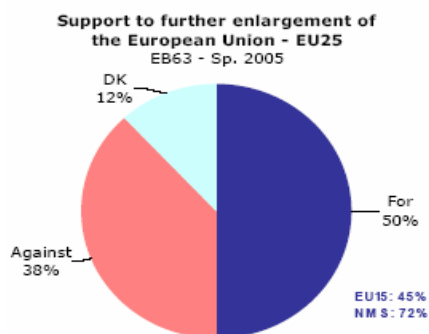
7.6 ANKETE MED PREBIVALSTVOM V EVROPI

Ankete pokažejo zanimive rezultate pri podpori nadaljnje širitve EU kot tudi pri širitvi s Turčijo. Rezultati so zelo različni tudi med novimi in starimi članicami EU.

V tej anketi ni bilo specifičnega vprašanja, če podpirajo vstop Turčije v Evropsko unijo. Med pripravljanjem na začetek pogajanj s Turčijo več kot tretjina njenih

državljanov nasprotuje ponovni širitvi petindvajseterice. Anketa, ki je bila izvedena v oktobru in novembru, torej le nekaj mesecev po širitvi, je pokazala, da je kar 35 odstotkov državljanov Unije proti vnovični širitvi, medtem ko jih 53 odstotkov takšen proces še vedno podpira. Dobra desetina ne podpira ne enega ne drugega scenarija (glej Portal EU 2004b).

Graf 7.1. Podpora nadaljnji širitvi EU

Vir: Eurobarometer http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb63/eb63.4_en_first.pdf

Leta 2005 pa širitev Evropske unije v EU15 podpira le 45%, v novih članicah pa jo podpira kar 72%, skupno v vseh 25 državah pa ima širitev le 50% podporo (glej graf 7.1.).

Če upoštevamo samo rezultate ankete v starih petnajstih članicah, bi se proti ponovni širitvi odločilo 43 odstotkov vprašanih. Največ nasprotnikov širitve prihaja iz Avstrije (62 odstotkov) in Nemčije (57 odstotkov). V Franciji, kjer predsednik Chirac bje bitko proti gorečim nasprotnikom turškega vstopa v EU, pa je dobra polovica (51 odstotkov) Francozov proti nadaljnjim širitvam. Rezultati v novih članicah pa so povsem drugačni, saj nove članice podpirajo nadaljnjo širitev (Poljaki z 78 odstotki, sledijo Litovci s 76 odstotno podporo, v Sloveniji pa bi širitev podprli trije od štirih vprašanih) (glej Portal EU 2004b).

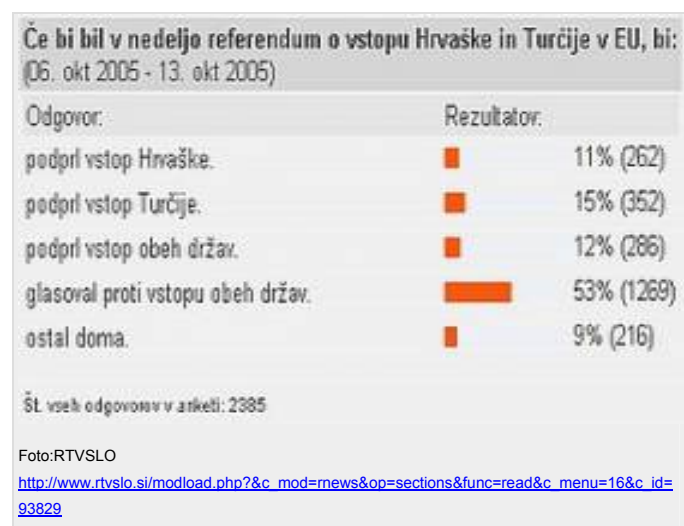
Zanimivo je tudi dejstvo, da 56 odstotkov anketirancev meni, da je članstvo v Uniji pozitivno za državo. Največjo podporo med institucijami uživa evropski parlament (57 odstotkov), sledi pa mu komisija, ki jo podpira dobra polovica državljanov EU (52 odstotkov). Brezposelnost se zdi državljanom EU še vedno najbolj skrb zbujujoča tema (glej Portal EU 2004b).

Države članice so močno razdvojene glede vstopa 69-milijonske Turčije. Francozi, Avstrijci in Danci (večina DANCEV bi raje videla v EU Ukrajino kot Turčijo) ne želijo, da bi bilo članstvo Turčije zagotovljeno (Chirac je svojim državljanom celo obljubil referendum o tem vprašanju). Vodja nemške Krščansko socialne unije Edmund Stoiber na ves glas poudarja, da bo stranka naredila vse, da prepreči polnopravno turško članstvo. Tudi mnoge druge države izražajo določen dvom o vstopu Turčije (Portal EU 2004c).

Raziskava je pokazala, da vstop države v EU podpira 68 odstotkov Turkov ter prav toliko Špancev, 57 odstotkov Britancev in 51 odstotkov Poljakov. Nasprotuje pa mu 66 odstotkov Francozov, 65 odstotkov Nemcev in 53 odstotkov Nizozemcev (glej Delo 2005b).

GRAF 7.2

Anketa je pokazala, da bralci ne podpirajo vstopa Turčije in Hrvaške v EU, saj je glasovalo proti 53 odstotkov vprašanih (glej graf 7.2) (glej RTV SLO 2005e).

DANSKA

Po zadnji javnomnenjski raziskavi, ki jo je med 22. decembrom in 3. januarjem izvedel inštitut Epinion in je zajela 502 človeka, kar 72 odstotkov DANCEV podpira vstop Turčije v EU, če bo izpolnila zahtevana merila. Njenemu vstopu pa nasprotuje skoraj četrtina vprašanih, ki pravi, da Turčija zaradi zgodovinskih in kulturnih razlogov ne bi smela nikoli postati članica povezave. Decembra so bili Danci še nenaklonjeni začetku pogajanj s Turčijo, saj je odločitvi EU-ja takrat po

Gallupovi raziskavi nasprotovalo 49, po Ramboellovi pa kar 55 odstotkov vprašanih (glej RTV SLO 2005a).

Rezultati avgustovske javnomnenjske raziskave na Danskem so pokazali, da skoraj 60 odstotkov Dancev nasprotuje vstopu Turčije v Evropsko unijo. Zadnje javnomnenjske raziskave Eurobarometer so pokazale, da je le 35 odstotkov državljanov EU-ja naklonjenih vstopu Turčije v povezavo (glej RTV SLO 2005b).

Raziskava javnega mnenja, ki jo je izvedel inštitut Greens, je pokazala, da vstop Turčije v EU septembra podpira le 24 odstotkov Dancev, skoraj dve tretjini pa ji nasprotujeta. Velik odstotek vprašanih (kar 73%) meni, da bi imela Danska gospodarsko škodo, skoraj polovica pa je prepričana, da bi se močno povečal pritok poceni delovne sile (glej RTV SLO 2005c).

Novembrska javnomnenjska raziskava danskega inštituta Ramboell Management Institute je pokazala, da večina Dancev še vedno nasprotuje vstopu Turčije v Evropsko unijo. 55 odstotkov vprašanih je izrazilo nasprotovanje vstopu Turčije v povezavo, 30 odstotkov pa jo je podprlo. Neodločenih je bilo 15 odstotkov (glej RTV SLO 2005e).

Zaradi različnih vzorcev ljudi in inštitutov ter različnih datumov anketiranj je prišlo do zelo različnih rezultatov. Od 24% do 72% za vstop Turčije v EU, če bo izpolnjevala kriterije za vstop. To kaže, kako niha javno mnenje pri vprašanju vstopanja Turčije v Evropsko unijo.

GRČIJA

Za Grčijo je značilno, da nasprotuje vstopu Turčije v Evropsko unijo. Grška in turška zgodovina se prepletata, saj je bilo veliko vojn in Grčija je bila kar veliko časa pod otomanskim cesarstvom. Tudi ko je propadlo, je Grčija izrabila položaj in zasedla del ozemlja, ki pa ga je s prihodom Atatürka zgubila. Sporen je še konflikt s Ciprom, kjer je turška vojska zasedla del otoka in napravila neodvisno državo. Vse to se odraža v anketi o vstopanju Turčije v EU.

Anketa je pokazala, da 61,4 odstotka Grkov ni zadovoljnih z odločitvijo o začetku pristopnih pogajanj s Turčijo, 62 odstotkov Grkov pa vstopu Turčije nasprotuje. Na referendumu bi proti vstopu Turčije glasovalo 62 odstotkov Grkov, za vstop pa le 29,8 odstotka vprašanih. Pokazala je tudi, da kar 52,1 odstotka vprašanih meni, da so odprta vprašanja med Grčijo in Turčijo nerešljiva, 44 odstotkov pa jih meni, da so dvostranski odnosi na poti k normalizaciji (glej RTV SLO 2004).

NEMČIJA

Raziskava javnega mnenja v nemškem Allensbachu je pokazala, da vse več Nemcev podpira poglobljanje sodelovanja znotraj povezave. Širitev Unije podpira le šest odstotkov. Lani so podpirali širitev štirje odstotki, pred dvema letoma pa šest odstotkov vprašanih Nemcev. 84 odstotkov vprašanih meni, da je politično sodelovanje držav pomembnejše od vstopa novih držav. Lani je politično sodelovanje držav kot pomembnejše označilo 78, pred dvema letoma pa 76 odstotkov anketirancev. Anketa je pokazala, da vstopu Turčije v povezavo nasprotuje 66 odstotkov Nemcev (glej Delo 2005a).

Graf 7.3. in tabela 7.1. kažeta, kako slabo podporo ima Turčija pri vstopanju v EU.

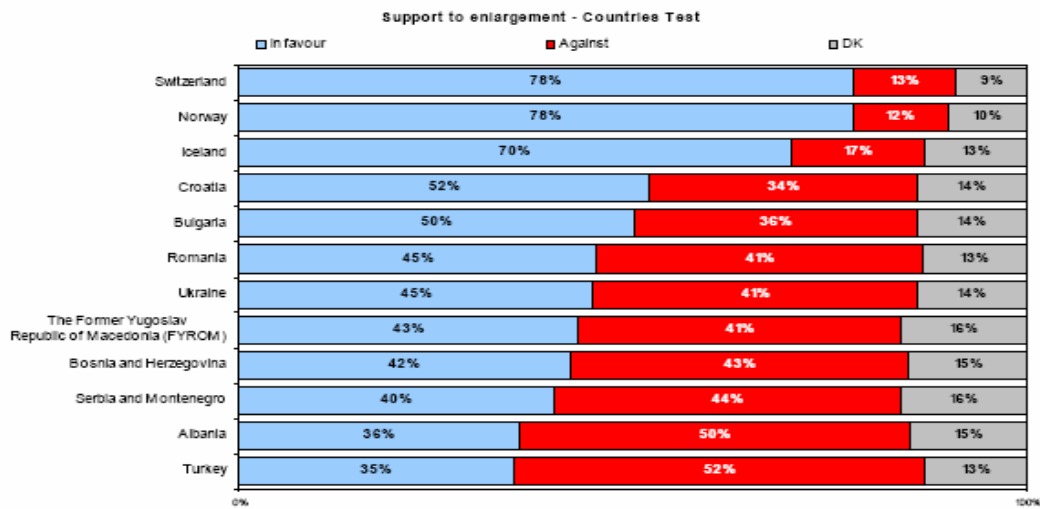
TABELA 7.1 Komu bi dali podporo za vstop v EU v prihodnosti

<i>For each of the following countries, would you be in favour or against it becoming part of the European Union in the future?</i>	EB63	
	Sp. 2005	
	EU15	NMS10
	In favour	In favour
Switzerland	76%	87%
Norway	77%	85%
Iceland	69%	76%
Croatia	48%	72%
Bulgaria	46%	70%
Romania	43%	58%
Ukraine	41%	66%
The Former Yugoslav Republic of Macedonia (FYROM)	40%	57%
Bosnia and Herzegovina	39%	56%
Serbia and Montenegro	38%	54%
Albania	33%	47%
Turkey	32%	48%

Vir: Eurobarometer

http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb63/eb63.4_en_first.pdf

GRAF 7.3 Podpora pri širitvi- test držav

Vir: Eur

obarameterhttp://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb63/eb63.4_en_first.pdf

8. SKLEP

Muslimani so številčna manjšina v Evropi, zato je tudi upravičena bojazen pred množičnim priseljevanjem. Pripadniki manjšine ponavadi opravljajo najslabša in najmanj plačana dela. Dela, ki jih ne bi opravljalo avtohtono prebivalstvo. Ena od manjšin so tudi Turki. Turki so, seveda, s seboj pripeljali tudi svoj način življenja, ki so ga tudi spretno izkoristili. Če dam samo za primer uspešnost prodajaln kebaba, ki so zelo popularne po Evropi. Turki kot tudi drugi muslimani so v Evropi obdržali svojo vero in zahtevali pravice pri izražanju svoje veroizpovedi, kar pa je privedlo do nasprotovanja in ksenofobij. Na ksenofobijo je vplivalo tudi veliko število ostalih muslimanov in ne samo Turkov ter hitro širjenje islama. Velik problem je tudi reislamizacija Evrope, ki jo poudarjajo muslimanske skupine ter številne druge radikalne in teroristične skupine v Evropi.

V vseh znanih človeških družbah in kulturah najdemo religijo, ki je imela različne vloge. Lahko je povezovala ljudi in bila vir solidarnosti, mnogokrat pa je povzročala nesoglasja in spore med ljudmi. Tako so nastale drugačne kulture in različni (ne)premostljivi prepadi med njimi. Te razlike in nerazumevanje drugačnosti so pripeljali do konfliktov. Verski konflikti so bili v zgodovini pogosti. Vera je tudi sredstvo združevanja in integracije ter poenotenja narodov. V času

križarskih vojn se je krščanska Evropa prvič poenotila proti zunanjemu sovražniku. Ta sovražnik je bil islam. Evropska unija nedvomno temelji na krščanski veri, saj je postavljena na krščanskih vrednotah in s vključene le krščanske države. Turčiji, ki pa ni krščanska, pa ovirajo njeno vstopanje v EU in grozijo z referendummi. Če povzamemo samo nekaj razlogov, zakaj Turčija ne sme postati članica EU: prevelika po prebivalstvu, ni v Evropi in niti ne spada tja, strah pred migracijami v stare članice, nerazvitost, nedemokratičnost in manjšinski problemi. Eden od razlogov je tudi bojazen, ki naj bi jo pri prostem pretoku ljudi predstavljale teroristične skupine, ki bi se lahko svobodno gibale med državami članicami Evropske unije.

Verjetno gre za strah pred islamom, saj so državljani iz evropskih držav ocenili (raziskava je bila opravljena pred terorističnimi napadi v Londonu), da je islam najbolj nasilna religija (tako je menilo 87 odstotkov Francozov in 88 odstotkov Nizozemcev). »Večina vprašanih v Veliki Britaniji, Franciji, Španiji in na Poljskem je naklonjena muslimanom, nenaklonjeni pa so jim na Nizozemskem (51 odstotkov) in v Nemčiji (47 odstotkov)« (Delo 2005b).

Iz vseh podatkov lahko potrdimo, da vera igra dominantno vlogo in določa kakšno vlogo bi imela država v integraciji ali bo članica ali bo samo bonificirana partnerica ali pa kaj tretjega. Vera pa ni tako močna, da bi lahko prekinila povezavo in pretrgala ekonomske odnose in koristi, ki jih države dobijo s trgovanjem in ekonomskim povezovanjem.

Ekonomski interesi in geostrateški položaj Turčije sta zelo velika razloga, da Evropska unija ne more zavrniti sodelovanja s Turčijo. Turčija predstavlja močno partnerico pri boju proti terorizmu in predstavlja most na Bližnji vzhod. To pa je pomembno za Evropo. Problem pa nastane, če Turčiji ne dajo članstva, saj potem Evropska unija lahko obvelja kot »krščanski klub«. »Že nekdanji kancler Kohl je izjavil, da Turki ne bodo nikoli postali pravi Evropejci, ker ne sodijo v *krščanski klub*« (Zlobec 2004). To kaže na vpliv vere, ki pa je manjši kot v preteklosti, a je še zmeraj dovolj velik, da lahko ovira povezovanje. Hipoteza je potrjena, saj vera določa način povezave na političnem področju ter tako na vrsto integracije, ki so jo deležne države, ki imajo drugačno vero. Ne glede na to,

kakšno bo partnerstvo ali integracija, bo morala Evropa pomagati Turčiji do večjega gospodarskega napredka, saj bo le s tem zaježila migracije v Evropo ter ji tudi pomagala na njeni demokratični poti. Povezovanje pomaga Turčiji, da ostane na demokratični poti in se izogne fundamentalističnim islamskim politikam. Nadaljnje povezovanje s Turčijo je nujno za varno in stabilno Evropo. S povezovanjem bosta pridobili obe, tako Evropska unija kot Turčija.

LITERATURA

Knjižni viri:

1. Alekšič, Jakob (1967): *Malo Sveto pismo: Izbori iz stare in nove zaveze*. Ljubljana: Nadškofijski ordinariat v Ljubljani.
2. Benko, Vladimir (2000): *Sociologija mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
3. Bleicken, Jochen, Jürgen Bücking, Torsten Capelle, Werner Eichhorn, Karl-Georg Faber, Ingrid Hedrich, Oskar von Hinüber, Paul Kluge, Gustav Adolf Lechmann, Paul Münch, Karl J. Narr, Ruth Opificius, Klaus Pabst, Günter Scholz, Hermann Trimborn, Ernst Walter Zeeden (1976): *Svetovna zgodovina od začetkov do danes*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
3. Borenstein, Uwe, Herbert Gutschera, Theo Körner, Ralph Ludwig, Joachim Maier, Ulrich Ruh (1998): *Kronika krščanstva*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
4. Božič, Branko, Tomaž Weber (1992): *Zgodovina 6*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
5. Cagil, Cemile, Kutlay Dogan (2003): *Turkey 2003*. Ankara: Nurol printing and packaging industry inc..
6. Cesari, Jocelyn (2001): *“European Islam: A profile” Islam in Europe and in United States A comparative Perspective*. Ur. Shireen T. Hunter in Huma Malik, Washington: Centre for Strategic and International Studies.
7. Granda, Stane, Franc Rozman (1999): *Zgodovina 3*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
8. Grobelnik, Ivan, Ignacij Voje (1996): *Zgodovina 2*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
9. Haralambos, Michael, Martin Holborn (1999): *Sociologija: Teme in pogledi*; 1. izdaja, 1. natis. Ljubljana: DZS.
10. Hobsbawm, Eric (1994): *Age of extremes*. London: Penguin Group.
11. Hozjan, Andrej, Dragan Potočnik (1999): *Zgodovina 2*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

12. Jreisat, E. Jamil (2002): *Comparative Public Administration and Policy*. Oxford: Westview press.
13. Kastoryano, R. (1996): *France, Germany and their immigrants: negotiating identity*. Paris: Armand Colin.
14. Mastnak, Tomaž (1996): *Kristjanstvo in muslimani*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Časopisni viri:

1. Black, Ian (2004): *Turkey must be kept out of the Union, Giscard says*. Guardian Unlimited on line, 9. november 2002.
2. Papandreu, A. Joros (2004): *Naj se pogajanja s Turčijo začnejo*. Delo, četrtek, 16. December 2004, 5.

Internetni viri:

- 1) Ali, M.Amir (2006): *Muslim Population Statistics*. Dostopno na <http://www.ilaam.net/Intl/PopStats.html> (22. februar 2006).
- 2) Delo (2005a): *Širitev unije podpira le šest odstotkov Nemcev*, 25. junij. Dostopno na http://www.delo.si/index.php?sv_path=41,396,71397&src=rp (28. oktober 2006).
- 3) Delo (2005b): *Turki za vstop, Čehi proti ustavni pogodbi*, 17. julij. Dostopno na http://delo.si/index.php?sv_path=41,396,75648&src=rp (28. oktober 2006).
- 4) Evropski parlament (2004a): *Burjenje duhov zaradi Turčije tudi v Nemčiji*, 12. oktober. Dostopno na <http://www.europarl.si/novica.php?id=2242> (22. marec 2006).
- 5) Evropski parlament (2004b): *Nemčija in Francija s skupnim stališčem o Turčiji*, 6. december. Dostopno na <http://www.europarl.si/novica.php?id=2345> (28. avgust 2005).
- 6) Evropski parlament (2004c): *Chirac postavil pogoje za dogovor med EU in Turčijo*, 6 december. Dostopno na <http://www.europarl.si/novica.php?id=2349> (9. avgust 2006).

- 7) Evropski parlament (2005): *Parlament preložil glasovanje o Ankarskem protokolu k carinski uniji s Turčijo*, 28. september. Dostopno na http://www.europarl.eu.int/news/expert/infopress_page/027-670-271-09-39-903-20050921IPR00563-28-09-2005-2005-true/default_sl.htm, (24. februar 2005).
- 8) GfK (2005): *Sporočilo za medije; Slovenci nismo ljubitelji verskih obredov: Rezultati GfK-jeve raziskave o odnosu do vere*, 11. januar. Dostopno na http://www.gfk.si/files/press_odnos_do_vere.doc (21. oktober 2006).
- 9) Jamaal al-Din Zarabozo, Jamaal (2006): University of Southern California USC-MSA; *Compendium of Muslim Texts: The Prerequisites of the Declaration of Faith*. Dostopno na <http://www.usc.edu/dept/MSA/fundamentals/pillars/shahadah/shahadahprereq.html> (19. oktober 2006).
- 10) Le Mond (2004): *Les Turcs en Europe*, 15. december. Dostopno na <http://www.diploweb.com/cartes/qi12.htm> (20. oktober 2006).
- 11) Meredith, Susan (2006): *Svetovna verstva*. Dostopno na <http://ro.zrsss.si/borut/zgodovina/verstva/verstva.htm> (20. oktober 2006)
- 12) Portal EU (2004a): *Turčija*. Dostopno na <http://www.evropska-unija.si/?p=102&id=2675> (20. september 2004).
- 13) Portal EU (2004b): *Mešani občutki ob ponovnih širitvah Unije*. Dostopno na www.evropska-unija.si/?p=102&id=2681 (20. september 2004).
- 14) Portal EU (2004c): *Turčija svari pred valom terorizma*, 20. september. Dostopno na www.evropska-unija.si/?p=102&id=2683 (20. september 2004).
- 15) Rep. of Turkey (2006): *Mustafa Kemal ATATÜRK*. Dostopno na: <http://www.mfa.gov.tr/MFA/DiplomaticArchives/TurkishPresidents/MustafaKemalAtaturk.htm> (28. avgust 2006).
- 16) RTV SLO (2004): *Grki proti vstopu Turčije v EU*, 25. december. Dostopno na

http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=16&c_id=61433 (21. februar 2006).

17) RTV SLO (2005a): *Danci tokrat naklojnjeni Turčiji*, 8. januar. Dostopno na

http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=16&c_id=62923 (21. februar 2006).

18) RTV SLO (2005b): *Danci proti Turčiji v EU-ju*, 6. avgust. Dostopno na http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=16&c_id=84427 (20. oktober 2005).

19) RTV SLO (2005c): *Danci proti vstopu Turčije v EU*, 5. september. Dostopno na

http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=16&c_id=87019 (20. oktober 2005).

20) RTV SLO (2005č): *Nesoglasja o odgovoru Turčiji*, 14. september.

Dostopno na www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_id=87873 (16. maj 2006).

21) RTV SLO (2005d): *Turki ne zaupajo Evropski uniji*, 1. oktober.

Dostopno na

http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=16&c_id=89425 (20. februar 2006).

22) RTV SLO (2005e): *Danci še vedno proti vstopu Turčije*, 20. november. Dostopno na

http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=16&c_id=93829 (20. februar 2006).

23) RTV SLO (2006a): *Turško približevanje EU-ju*. Dostopno na

http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=story&func=read&c_id=110 (28. november 2006).

24) RTV SLO (2006b): *Zgodovina*. Dostopno na

http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=static&c_menu=1120555430 (28. november 2006).

- 25) Sansal, Burak (2006a): *Turkish facts and statistics* Dostopno na <http://www.allaboutturkey.com/info.htm> (21. marec 2006).
- 26) Sansal, Burak (2006b): *The Ottoman state and government*. Dostopno na <http://www.allaboutturkey.com/ottoman2.htm> (21. oktober 2006).
- 27) Sansal, Burak (2006c): *Ataturk's life*. Dostopno na http://www.allaboutturkey.com/ata_life.htm (21. oktober 2006).
- 28) Sansal, Burak (2006č): *Kemalism*. Dostopno na http://www.allaboutturkey.com/ata_prensip.htm (21. oktober 2006).
- 29) Sansal, Burak (2006d): *Military interventions in Turkey*. Dostopno na <http://www.allaboutturkey.com/darbe.htm> (21. oktober 2006).
- 30) Sansal, Burak (2006e): *Ataturk's reforms*. Dostopno na <http://www.allaboutturkey.com/reform.htm> (21. oktober 2006).
- 31) NewInternationalist (2002): *Muslim the Facts*, maj, št. 345. Dostopno na <http://newint.org/features/2002/05/01/muslims-facts/> (19. oktober 2006).
- 32) *Statistični letopis 2002*. Ljubljana: *Statistični urad Republike Slovenije*. Dostopno na <http://www.stat.si/popis2002/si> (27. oktober 2006).
- 33) University of Southern California (2006a): *USC-MSA Compendium of Muslim Texts*. Dostopno na <http://www.usc.edu/dept/MSA/reference/glossary/term.DIN.html> (20. oktober 2006).
- 34) University of Southern California (2006b): *USC-MSA Compendium of Muslim Texts; Introduction to the Articles and Pillars of Islam: Pillars of Islam and Application of Faith*. Dostopno na <http://www.usc.edu/dept/MSA/fundamentals/pillars/intropillars.html> (29. oktober 2006).
- 35) *Ustava Republike Turčije* (1982). Dostopno na <http://www.tbmm.gov.tr/english/constitution.htm>, 2.poglavje – členi od 101 – 116 (13. februar 2005).
- 36) Vesenjajk, Ksenija (2005): *Slovenci na avstralski Tasmaniji*. DD št. 20, 21. januar. Dostopno na <http://www.zrc-sazu.si/isi/dd%C5%A1t5.htm> (20. april 2005).

- 37) Vistoropski, Nika (2006): *Si želite, da bi bila EU krščanski klub?*
Dostopno na <http://www.turkish-embassy.si/intervju.htm> (14. april 2005).
- 38) Voll, John O. (1998): *CQ PRESS IN CONTEXT: Encyclopedia of Politics and Religion*, ed. Robert Wuthnow. 2 vols. (Washington, D.C.: Congressional Quarterly, Inc., 1998), 383-393. Dostopno na http://www.cqpress.com/context/articles/epr_islam.html (20. april 2006).
- 39) Wikipedia (2006): *State organisation of the Ottoman Empire*. Dostopno na <http://www.answers.com/topic/state-organisation-of-the-ottoman-empire> (21. oktober 2006).
- 40) Yenen, Serif (2006): *Part 3: Turkish Period*. Dostopno na <http://www.turkishodyssey.com/turkey/history/history3.htm> (21. oktober 2006).
- 41) Zlobec, Jaša (2004): *Plavaj naprej in nič ne govori!* 2. maj. Dostopno na http://www.mladina.si/tednik/200417/clanek/slo-drzavni_izbor--jasa_l_zlobec/ (28. oktober 2006).